

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ

- CHP HÜKÜMETİ VE SON SİYASAL GELİŞMELER
- KAPİTALİST DEVLET, ASGARİ ÜCRET ve TÜRKİYE
- REKLAM HARCAMALARI VE TEKELCİ SERMAYE
- TÜRKİYE'DE YAKACAK SORUNU
- MARKSİST KLASİKLERE YANLIŞ BAŞVURMA ÜZERİNE

AYLIK
BÜLTEN

44

ŞUBAT
1978

ÇIKIYOR
TİB YAYINLARI No : 20

KAPİTALİST
DEVLET İŞLETMELERİ
ve TÜRKİYE

Mustafa SÖNMEZ

Devlet Nedir?/ Kapitalist Devletin Temel İşlevi ve Görece Özerkliği/ Emperyalist Metropollerde ve Bağımlı Ülkelerde Devlet İşletmeleri/ 1923 den Günümüze Türkiye'de Devlet İşletmeleri / Tekelci Sermaye - Devlet İşl. İlişkileri / İşçi sınıfı Açısından Devlet İşletmelerinin Önemi

TİB Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri

Müdürü : Mehmet Tanju AKAD

Yönetim Yeri : Karanfil Sok. 14/10. Kızılay - ANKARA

Basıldığı Yer : Şafak Matbaası - ANKARA

A B O N E : Bir Yıllık abone tutarı olan 30.— TL. Posta pulu olarak gönderilebilir veya Mehmet Tanju AKAD adına 106682 numaralı posta çeki hesabına yatırabilir.

Yurtdışı abone ücreti 50.— TL. dir.

Bültendeki yazılar kaynak gösterilmek ve içeriği değiştirilmemek şartıyla yayınlanabilir. İlgili Sayılardan gönderilmesi rica olunur.

CHP HÜKÜMETİ VE SON SİYASAL GELİŞMELER

Türkiye'de Ekonomik ve Siyasal Düzeyler İlişkisi

Bilindiği gibi Türkiye'de kapitalizm, emperyalizme bağımlı olarak yukardan aşağı bir süreç içinde gelişmektedir. Buna paralel olarak, ülkemizde demokratik devrim süreci, evrimci bir çizgi izlemektedir. Böyle bir gelişim süreci sonucunda dışa bağımlı, tekelci ve çarpık bir biçimde gelişen kapitalizm, ülkede varolan pre-kapitalist üretim tarzları ile eklenmiş ve onlar üzerinde belirleyici olmuştur. Ekonomik düzeydeki bu gelişimin, tekelci burjuvazi, toprak ağları ve tefeci tüccarlar tarafından egemen sınıflar ittifakı (iktidar bloku) üzerinde etkisi ise, tekelci burjuvazinin yönlendirici ve belirleyici bir konuma yükselmesi biçiminde olmuştur. Egemen sınıflar ittifakı, kendi içinde, toplumsal artığın paylaşılmasından kaynaklanan önemli çelişkileri içeren, gelişmeli bir ittifaktır. Tekelci burjuvazinin artan gelişme ve tekelleşme eğilimi ile diğer kesimlerin mevcut konumlarını korumaya yönelik eğilimleri, blok içi çelişkileri arttırmaktadır. Ayrıca özel olarak tekelci burjuvazi içinde çeşitli kesimlerin arasındaki çelişkiler de sürekli olarak gündemdedir. İktidar bloku içindeki sınıf ilişkilerinin genel eğilimi, tekelci burjuvazinin leline, pre-kapitalist öğelerin aleyhine doğru yeni bir blok-içi dengeye doğrudur. Öte yandan egemen sınıflar ittifakıyla diğer emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki sınıf çelişkisi ise, sistemin belirleyici çelişkisi olarak keskinleşen bir çizgide işlev görmektedir.

Ekonomik düzeydeki gelişmeler aynı zamanda egemen sınıflar iktidarının politik düzeydeki yürütülüş biçimini de etkiler. Bilindiği gibi iktidar bolukunun egemliliğinin temellerinin zayıf olması, kapitalizmin iç dinamiklerle gelişmemiş olmasının bir sonucu olarak tekelci burjuvazinin zayıf ve cılız olması ve de ik-

tidarını kendi gelişmesine engel olan pre-kapitalist öğelerle sürdürme zorunluluğu, bu yüzden iktidar blokunun emperyalist sömüründen geriye kalanla yetinmek durumunda kalması emekçi halk yığınlarının ağır bir sömürü altında tutulmasına neden olmaktadır. Egemen sınıflar emekçi yığınların ekonomik-demokratik taleplerini karşılayacak durumda olmadıklarından ve buna karşılık ülkede güçlü bir işçi hareketi, güçlü bir demokratik hareket olmasından, kendiliğinden yükselen toplumsal muhalefeti bastırabilmek için klasik burjuva demokrasilerine benzemeyen bir biçimde yönetimini sürdürmektedir. Bu yönetim metodunun asli ögesi baskı ve terör, tali ögesi ise nispi demokrasi unsurlarıdır. Politik düzeydeki özgül biçimlenişinin teorik kategorisi ise sömürge-tipi faşizme tekabül eder.

İşte Türkiye'deki ekonomik ve politik düzeyler arasındaki ilişki ve karşılıklı etkileşimin genel çerçevesi böyle ifade edilebilir.

Sürekli Ekonomik Kriz, İktidar Krizi ve Sınıflar Mücadelesi : I. MC.

Türkiye ekonomisi, emperyalist metropollere bağımlı çarpık kapitalleşmenin sonucu olarak sürekli bir kriz içindedir. Bu krizin siyasal yapıdaki yansımaları ise egemen sınıflar bloku içersinde çıkar çatışmaları ile egemen sınıflar ile emekçi sınıflar arasındaki çelişkileri yoğunlaştıran faktördür. Ülkemizde iktidar krizini belirleyen asli çelişki egemen sınıflar ittifakı içersindeki blok-içi çelişkilerdir. Siyasal düzeyde emekçi sınıfların örgütlü mücadelesinin olmayışı ve yükselen toplumsal muhalefetin kendiliğindenci karakteri nedeniyle egemen sınıflar içersindeki sömürden pay alma ve kendi varlığını koruma mücadeleleri, ülkedeki siyasal krizlerin belirleyici yönünü oluşturur. Varlığını devam ettirmek için ekonomik krizin yükünü emekçi kitleler üye-

rine aktarmak ve bunu daha fazla sömürmekle gerçekleştirebilen tekeli burjuvazi halkın kendiliğinden yükselen direnişleriyle karşılaşmaktadır. Ancak kendiliğinden yükselen bu toplumsal muhalefetin, örgütlü ve siyasal iktidaryömuhaletin, örgütlü ve siyasal iktidara yönelik bilinçli bir eylemi olmayışı nedeniyle siyasal düzeydeki krizler, halkla egemen sınıflar arasındaki bir iktidar krizi değildir.

Siyasal istikrarsızlığın temel eksenini oluşturan egemen sınıflar ittifakı içindeki çelişkiler açısından, tekeli burjuvazinin bütün kanat ve gruplarının stratejik siyasal programı devlet iktidarı içinde faşist kurumlaşmanın hergeçen gün sağlamlaştırılması ve faşist kurumlaşmayı devlet iktidarının bütünü haline getirmektir. Egemen sınıflarla halk arasındaki çelişkiler açısından ise, bütün tekeli grupların ortak sorunu, kitlelerin ekonomik-demokratik isteklerinden ve yükselen toplumsal muhalefetten kurtulmaktır. Egemen sınıfların bu stratejik programının uygulanması sınıf mücadelesinin belirli aşamalarına ve belirli sınıfsal ilişkilere bağlıdır. Başka bir deyimle sınıflar mücadelesinin somut pratiği belirleyici olan ögedir.

Bu perspektif doğrultusunda, Türkiye'deki siyasal konjonktürün gelişim çizgisine baktığımız zaman, politik düzeydeki krizi ve bu krizi çözümleme girişimlerini değerlendirebiliriz.

I. MC. ve Erken Seçim :

1. MC tekeller arası çatışma temelinde, tekeli burjuvazinin iç çelişkilerini yansıtan ve bu çelişkilerin geçici bir çözümüne, başka bir deyimle geçici bir uzlaşmaya tekabül eden bir iktidar biçimidir. Bu ise arasında keskinleşen çelişkilerin «paralel kenar» kaidesine uygun bir bileşkesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu egemen sınıflar içinde hiçbir kesimin çıkarlarını bire-bir yansıtan bir çözüm değildir. Kısa dönemde, egemen sınıfların bütün kesim ve gruplarının ittifak ettiği, ekonomik kri-

zin yükünün kitlelerin sırtına aktarılması ve buna bağlı olarak toplumsal muhalefetin terörist yöntemlerle bastırılması ve yok edilmesi biçiminde bir politika izleyecek olan ve stratejik siyasal programına uygun olarak onu gerçekleştirmeye yönelik bir çözüm biçimidir.

Bu evrede tekeli burjuvazinin, yapısal olarak varolan sürekli ekonomik krizden kaynaklanan yönetim krizinin, kısa dönemde çözüm yolları üzerinde iki temel eğilim ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi açık faşizm çözümü ikincisi ise erken seçimler ile MSP'siz bir yönetim alternatifidir.

Açık faşizm uygulamasının, sınıflar mücadelesinin somut konjonktüründe, burjuva toplumuna alternatif bir sosyalist topluma yönelik örgütlü ve bilinçli muhalefetin ortaya çıkardığı «iktidar krizinin» olmayışı, varolan iktidar krizinin belirleyici ögesinin, egemen sınıflar arasındaki güç dengesinin ekonomik krizin yoğunlaşması sonucunda istikrarsızlığı olması ve son olarak da kendiliğinden yükselen toplumsal muhalefetin ortaya çıkardığı CHP umudunun varlığı gibi «çeşitli» (1) nedenlerle «yeterli koşulların» olgunlaşmaması ikinci eğilimi 1977 başlarında ön plana çıkartmıştır,

Gerçekten de ekonomik kriz I. MC yönetiminde giderek yoğunlaşıyordu. Tekeli sermayenin temel faaliyet alanı olan tüketim malları sanayi önemli bir finansman kaynağı sorunu ile karşı karşıya bulunmaktaydı. Taban fiyatlarının düşük tutulması, para arzının artırılarak kredi olanaklarının genişletilmesi, enflasyonun hızlandırılması ve var olan döviz rezervlerinin sermaye kesimine aktarılması biçimindeki ekonomi politikası, ekonomik krizin yükünü emekçi kitlelerin üzerine aktarma işlevini görüyordu.

Yürütülmeye çalışılan ekonomi politikası, bir yandan da toplumsal muhalefeti sindirme işlevini gören baskı ve terör yöntemleriyle, tamamlarmaya ça-

lılıyordu. Fakat, ekonomik krizin MC hükümeti döneminde hızlanan gelişimi ve bunun sonucunda giderek biriken sorunları, yürütülen ekonomi politikası karşılamakta yetersiz kalıyordu. Bu yetersizlik özellikle 1977 baharında tükenen dövizlerin ortaya çıkardığı döviz darboğazı ile somutlaşmıştır. Çünkü dışa bağımlı sanayiın gereksinme duyduğu, hammadde, ara malı, yatırım malı ve teknoloji ithal edilmek zorundadır. Sistemin kendini ekonomik düzeyde yeniden üretebilmesi bu sorunun çözümüne bağlıdır. Bu döviz sorununun çözüm yolları ise bilindiği gibi birinci olarak ihracatın artırılmasına, ikinci olarak işçi dövizlili ve son olarak da DÇM (dövizle çevrilebilir mevduat) ile dışarıya borçlanmalardır. Oysa geleneksel tarım ürünlerine dayalı ihracat bütün devalüasyon, teşvik, vergi iadesi önlemlerine rağmen, artmak bir yana, tersine emperyalist tekellerin belirleyiciliği nedeniyle düşmüştür. İşçi dövizleri ise metropol ülkelerdeki bunalıma bağlı olarak giderek azalmıştır. Kısa dönemli borçlanmalarda DÇM hesapları da giderek azalmış ayrıca geri ödeme süreleri gündeme gelmiştir. Oysa diğer yandan dışa bağımlı ve çarpık sanayinin ithalatı da giderek büyüyordu. Sonuç ise dış ticaret ve ödemeler dengesi açığının görülmemiş boyutlara ulaşmasıdır. Bu açığı kapamanın son yolu ise dışarıya borçlanmaların artışıdır. Emperyalist metropollerin denetimindeki Dünya Bankası, IMF, Uluslararası Kredi Bankası vb. den yapılan borçlanmalar ise düşük düzeyde kaldığından, ülkedeki ekonomik kriz çözüm süzülükler içinde giderek yoğunlaşmıştır. Ayrıca MSP'nin büyük dış kaynaklar gerektiren Ağır Sanayi projeleri üzerinde direnmesinin bu döviz darboğazı ill zamansal olarak kesişmesi sorunları daha da karmaşık hale sokmuştur.

Öte yandan enflasyonun olağanüstü hızlanması, petrole dayalı enerji üretiminin petrol fiyatlarındaki artış nede-

niyle enerji sıkıntısının ortaya çıkışı ve işsizliğin artışı gibi nedenlerle, ülkedeki ekonomik kriz derinleşmiş ve gerek egemen sınıflar arasındaki çelişkiler gerekse toplumsal muhalefet artmıştır.

İşte bütün bu konjonktürel ekonomik sorunların gittikçe yoğunlaşarak yapısal krizi derinleştirmesinin sonucunda, kaynakların kimin tarafından kullanılacağı sorunu üzerinde, tekeller arası ve tekeli kesimlerle iktidarı paylaşmak durumunda olduğu tekel dışı kesimler arasındaki çatışmalar hızlanmış ve bu kesimlerin geçici bir uzlaştırma çözümü olan MC'nin temellerinin sarsılmasına yol açmıştır. Ekonomik düzeydeki bu sorunlara siyasal düzeydeki Kıbrıs, silah ambargosu ve AET sorunları da eklenmelidir. ABD silah ambargosu AET'nin ekonomik ambargosu ve uluslararası finans ve kredi kurumları ile emperyalist sistem, uysallaşmasını istediği MC'yi, yoğun bir kısıp almıştır. Emperyalist çevreler ise onların uzantısı durumunda bulunan yerli tekeli sermaye, ekonomik ve siyasal sorunlarını çözebilme potansiyelini yitiren MC'den desteklerini çekmişler ve programları ile çözümlenmemiş politikaları öneren MSP'nin dışlandığı bir hükümeti önermişlerdir (2) Ekonominin döviz ve finansman sorunlarını çözümlenmemiş olarak kendilerini yeniden üretebilmesi Kıbrıs sorununun çözümünden geçmektedir. Emperyalizm bu konudaki politikasını ve çözüm yolunu Türkiye'nin taviz vermesi yolunda belirlemiştir. Gerek ABD, gerekse AET, bu sorun çözümlenmediği sürece askeri ve ekonomik ambargonun kaldırmayacağı belirtilmiştir. Oysa MC'nin siyasal kompozisyonu ile bu doğrultuda bir çözümlenmeye gitmesi olanaksızdır. AP ve MSP arasında bu sorunun çözümlenmesine ilişkin olarak derin ayrılıklar bulunmaktadır. Bu çözümsüzlük dışardan alınacak borç ve kredilere büyük gereksinim duyan ekonomiyi etkilemekte ve egemen sınıflar arasındaki çatışmayı büyük boyutlara çı-

kartmaktadır. Ayrıca MSP elinde bulundurduğu bakanlıklar kanalı ile kontrol ettiği Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve İktisadi Devlet Teşekkülleri aracılığıyla ağır ve yaygın sanayileşme politikasını uygulamaya ve gerçekleştirmeye çalışıyor ve böylece ekonomik krizin darboğaza soktuğu tekelci burjuvazinin içinde bulunduğu döviz ve finansman sorununu daha da ağırlaştırıyordu.

Eğer erken seçim olmasaydı, MSP o zamana kadar eldeki kredi ve finansman kaynaklarını bu amaçla kullaup güçlenecekti. Bu ise açıktır ki, tekelci burjuvazi ve siyasal temsilciler düzeyinde AP ve CHP tarafından kabul edilebilir değildi.

İşte bütün bu ekonomik nedenler, egemen sınıflar içindeki çatışmaları, özellikle de AP ve MSP de somutlaşan tekelci kesim ile iktidar bloku içindeki tekel dışı kesim arasındaki çatışmayı, tekelci kesim lehine, yeni bir güçler dengesi plat formunda (ki bu platform siyasal temsilciler platformudur) çözümlenmek zorunluluğunu dayatıyordu. Sistemin ekonomik düzeyde kendini yeniden üretebilmesi için yeni bir platform gerekiyordu.

Diğer taraftan egemen sınıflar-halk gelişkinin yoğunlaşması bağlamında, Türkiye somut toplumsal formasyonu politik-ideolojik düzeylerde kendini yeniden üretme sorunu ile karşı karşıyadır. Düzene karşı gittikçe artan toplumsal muhalefet karşısında, sistemin politik ve ideolojik kontrol mekanizmaları bu radikalleşmeyi sistem-içi kanallara aktararak denetim altında tutmakta yetersiz kalmıştır. MC yönetimi, toplumsal muhalefetin yükselişini sistem-içi kanallarla yönlendirmekten çok bastırmaya, dağıtmaya yönelik bir programı uygulamaya çalışmıştır. Gerçekten I. MC dönemini karakterize eden temel olgu hiç kuşkusuz toplumun politikleşmesi ve toplumsal muhalefetin yükselişidir. Toplumun politikleşmesinin ve toplumsal muhalefet olgusunun ya-

nısına, egemen sınıflar arasında da aynı politikleşme olgusu kendi özgül koşullarında yoğunlaşmıştır. Böylece toplumun ideolojik-politik kutuplaşması giderek hızlanmış ve bu bağlamda sınıflar arasındaki toplumsal mücadeleler yaygınlaşmış ve derinleşmiştir.

Burjuva toplumunun genel yönetim mekanizmalarının sunduğu ideolojik çerçeve toplumsal muhalefeti sistem-içi kanallarda yönlendirmekte ve denetlemekte yetersiz kalmıştır. Egemen sınıflar bloku bu yönetim bunalımı karşısında baskısını yoğunlaştırmıştır. Bu olgu kendi özgüllüğü içinde bir hegemonya bunalımıdır. Bu toplumu yönetmek, yönlendirmek için kurulu bütün mekanizmaların ve kurumsal yapıların, yani üst yapının, toplumu yönetemediği bir durumdur. Fakat toplumsal muhalefetin kendiliğindenci sonucu, örgütlü ve bilinçli bir alternatifin olmayışı nedeniyle, bu hegemonya bunalımının devrimci bir çözümü olanaksızdır. Dolayısıyla toplumsal muhalefetin bastırılması ve sarsılan ideolojik-politik yapının restorasyonu gereklidir. Üst yapının merkezi ögesi olan devletin, toplumsal muhalefeti bastırma, sindirme eylemleri sonucunda egemen sınıfların «baskı aracı» olma niteliği giderek ön plana çıkmış ve devletin sınıflar-üstü görünümünde yırtılmaya başlamıştır. (3)

İşte sistemin politik-ideolojik düzeyde kendini yeniden üretebilmesi için üst yapıda belirli bir restorasyon süreci zorunludur. Hem politik düzeyde devlet aygıtının onarılması ve takviye edilerek tekrar «sınıflar-üstü» görünümüne kavuşturulması, hem de toplumsal muhalefetin sistem-içi kanallarda kontrol altına alınarak toplumun politikleşmesi sürecini ters yöne çevirerek, kitlelerin apolitik hale getirilmesi, sistemin yeniden üretiminin sürekliliğinin vazgeçilmez ideolojik-politik koşullarıdır.

1977 başlarından itibaren siyasal konjoktürde, tekelci burjuvazi üretimdeki konumu ve işlevi gereği olarak

tekel dışı kesimlere nazaran toplumun siyasal geleceğini belirlemek zorunluluğunu duymuştur. Egemen sınıfların, çatışma temelinde, geçici bir uzlaşması olan MC hükümetine karşı tekelci burjuvazi, ekonomik düzeyde kendi ayrıcalıklı konumunu yeterince gözetmeyen uygulamaları eleştirirken, öncelikle, politik gelişim süreci içindeki sorunları ve bu sorunlara çözüm yollarını tartışma ve eleştiri platformuna getiriyordu. Açık faşist diktatörlük, daha önce de belirttiğimiz gibi sınıflar mücadelesinin somut pratiğinde yeterlilik koşullarının olgunlaşmayı, nedeniyle olanaksızdı. Ama toplumun politikleşmesi bağlamında, toplumsal muhalefetin çok daha derin olan isteklerinin sistemsiz ve dağınık ifadesi olan umut potansiyeli nedeniyle, MC partilerine karşı bütünüyle sert ve olumsuz tavır içine de giremiyordu. Tekelci sermaye kesimleri AP'ye karşı mesafeli bir tutum takınırken, AP'nin mülk sahibi sınıfların bütün kesimlerini bir arada tutma ve yeniden birleştirmeye yönelik politikasının amacına ulaşacağına güvenemiyorlardı. Çünkü kapitalistleşme sürecinde giderek tasfiye olan tekel dışı kesimlerin AP içinde yeniden biraraya getirilmesi için verilmesi gereken ekonomik tavizler tekelci burjuvazi için kabul edilebilir değildi. Kaldı ki tüm tekel dışı kısımler de kendi konumlarını tekelci kapitalist gelişme karşı koruma gereksinimini duymakta ve sınıf bilinçleri doğrultusunda kendi siyasal temsilcileri aracılığı ile mücadeleyi sürdürmektedir. Bu nedenlerle AP'nin tekelci burjuvaziyi ikna ederek bütün sermaye kesimlerini tavizlerle ve anti-komünizm politikası ile toparlaması ve sonra da verilen tavizleri geri almayı amaçlayan programı, gerçekleştirilmesi zor olan bir programdır.

Diğer taraftan tekelci burjuvazinin asıl endişesi CHP ile ilgilidir. Tekelci sermaye açısından belirleyici sorun daha önce de vurguladığımız gibi toplu-

mun politikleşmesi olgusunun sistem-içi kanallara nasıl kanalize edileceği ve giderek nasıl emileceğidir. İşte tekelci burjuvazi, CHP'de toplanan toplumsal muhalefeti, CHP'nin, sistemin «normal» mekanizmaları içinde istenilen bir biçimde yönlendirebilme yeteneği üzerine endişelidir. Çünkü CHP yöneticileri ve programı tekelci sermaye kesimi için sorun değildir. (4) Tersine, asıl sorun istekleri CHP programını aşan toplumsal muhalefetin kendisidir. Hatta toplumsal muhalefetin devrimci hareketle bütünleşme potansiyelidir asıl sorun. O halde bu bütünleşmenin engellenmesi zorunludur. Hele ekonomik krizle birlikte çözümsüz kalan ekonomik sorunları, tekelci burjuvazinin lehine olarak çözümlene girişimlerinin daha da radikalleştirileceği toplumsal muhalefetin pasifize edilmesi zorunluluğu, sorunu daha da kritikləştirmektedir. O halde Türkiye toplumunda en belirgin bir biçimde ilk defa ortaya çıkan yönetilen yığımlar ile varolan siyasal yapı arasındaki kopukluğu gidermek için, yani sistemin politik-ideolojik yeniden üretiminde ortaya çıkan bu tıkanıklık ve sarsıntının atlatılması gereklidir.

İşte erken seçimlerin ekonomik, politik ve ideolojik nedenleri genel hatları ile böyledir.

Seçimler ve II. MC : Geçiş Dönemi

Egemen sınıflar bloku içinde ekonomik çıkar çatışması ile varolan siyasal yapının bu çelişkiyi çözümlenmekte yetersiz kalışı olgusu, siyasal gelişmelerin belirleyicisi olduğu için, seçim olayının açıklanmasının aslı ögesi bu çelişkilerin analizidir. Diğer taraftan egemen sınıflar ile emekçi kitleler arasındaki çelişki daha önce de belirttiğimiz gibi bu bağlamda kısa dönemdeki siyasal gelişmelerin belirleyici ögesi değildir. Nitekim, seçimler de, halkla egemen sınıflar arasında örgütlü bir mücadelenin platformu değil, tersine özünde egemen sınıfların çeşitli kesimlerinin mücadele ettiği, güçler

dengesi platformunda yapılmıştır. Toplumsal muhalefetin sınıfsal kompozisyonunu oluşturan geniş emekçi yığınlar, örgütlü devrimci hareketin olmayışı nedeniyle reformizmin denetiminde kalmışlardır. Seçimlerden sonra oluşan parlamento aritmetiğinde ortaya çıkan tablo, MSP'siz sağ hükümetin olanaksızlığı nedeniyle geniş ölçüde kontrol altına alınmış bir CHP hükümetinin kurulmasını gerektirmiştir. Zaten CHP yönetimi de uzun süreden beri giderek «sağa kayıyor» ve sermayeye güven vermek için çaba sarfediyordu. Had safhaya varan ekonomik ve politik krize geçici de olsa çözüm bulmak, toplumsal kutuplaşmayı azaltmak, emekçi yığınların aleyhinde çözümlenmek zorunda olacak olan krizin maliyetini kitlelere kabul ettirmek ve onları pasifize etmek için CHP, tekeli sermaye çevrelerine desteklendi. Ayrıca CHP'de bu işlevlerin yerine getirilmesi için gönülden istekli olan bir anlayışa sahip tir.

Ekonomiyi kurtarma, siyasal istikrarı sağlama ve devleti kurtarma işlevleri için CHP'nin sunduğu restorasyon programı, sistemin kendini yeniden üretebilmesinin ideolojik-politik koşullarını yaratacaktır. Yani toplumsal muhalefeti burjuva ideolojisinin kabul edebileceği kanalları içinde hapsedmek ve ortadan kaldırmak gereksiniminin bastırıcı değil yönlendirici çözümüdür.

Fakat bu program, seçim sonrasında klasik burjuva politika mekanizmalarında engellendi. Yerine bastırıcı politika ile restorasyonu sağlamak isteyen II. MC kuruldu. Oysa seçim öncesi yapısal ekonomik kriz ve konjonktürel ekonomik sorunlar seçim sonrası dönemde, derinleşmiş ve yoğunlaşmış bir biçimde devam ediyordu. Kurulan hükümet ise, egemen sınıflar düzeyindeki yeni güç dengesini tekakül etmeyen ve blok-içi rekabeti, restorasyon sorununa rağmen ön plana çıkaran bir işleyiş mekanizması ile sistemdeki ekonomik düzey ile siyasal düzey ara-

sındaki asimetrik (bire bir olmayan) ilişkiyi kanıtlıyordu. Bu durum, siyasal düzeyin, ekonomik düzeye karşı görece özerkliğinin somutlaşmasının bir ifadesidir. Parlatmentonun sayısal bileşimi, siyasal ve ekonomik istikrarsızlığı çözümlene yeteneğinde değildi. MSP'siz bir sağ hükümetin, parlatmentonun sayısal görünümünde olanaksızlığı sonucu II. MC kuruldu. Bu bağlamda II. MC'nin bir geçiş dönemi veya ara dönem olması kaçınılmazdı.

II. MC döneminde, ekonomik sorunlar, sürekli ve yapısal krizin yoğunlaşmış ve somutlaşmış bir görüntüsü olarak, çözümsüz bir biçimde duruyordu. Döviz darboğazı ve dış ticaret açığı biçiminde somutlanan bu olgular, Türkiye ekonomisinin emperyalizme bağımlı çarpık kapitalistleşme süreci olarak nitelenen gelişim çizgisinin ürünleridir. Dış dengesizliğin rekor düzeye ulaştığı 1977 ler Türkiye'sini, uluslararası finans örgütleri, Peru ve Zaire ile birlikte mali iflasın eşliğindeki üç ülke olarak göstermişlerdir. Döviz sorununun ekonomik yapıya olan zincirleme etkileri sonucunda hammadde arzı ve yatırım malları ithalatı sorunu, enerji sorunu, kâr transferleri sorunu, kaynak sorunu, kısa ve uzun vadeli borçlanmalar sorunu vb. derinleşmiş ve bu durum karşısında, özellikle alacaklı bankaların da zorlaması ile IMF devroye girmiş, arkasında da TİSK TÜSİAD vb. sermaye örgütlenmeleri ekonomik istikrar paketlerini birbiri ardı sıra gündeme getirmişlerdir. (5) TÜSİAD, bu konuda 1977 yılının ikinci yarısında yayınladığı raporda şunları belirtiyordu: «Döviz darboğazı 1977 yılının ikinci yarısından itibaren Türk ekonomisinin duraklamasına neden olacaktır. 1978 yılına girerken döviz darboğazı geçilmemişse Türk ekonomisi felce uğrar. O nedenle Türkiye dış borç almamalıdır.» Uluslararası kredi kuruluşları Türkiye'ye borç vermeden önce IMF nezdinde Türkiye'nin kredi itibarının iade edildiğini görmek isterler. O

nedenle Türkiye IMF'nin onaylayacağı bir önlemler paketini uygulamaya koymalıdır. Bu önlemler paketi, para arzını azaltmalı; fiyatları, döviz kurunu (devalüasyon) ve faiz oranını artırmalı, vergileri yükseltmeli, ithalatı kısımlıdır. Daha dar kapsamlı bir önlemler paketi düşünülemez. Öte yandan bu önlemler alınrsa halkın gerçek gelirleri düşülecek, 1978 yılında kalkınma hızı yarı yarıya düşecektir. İşsizlik artacaktır. Dolayısıyla toplumsal huzur sızlık şiddetlenecektir.

II. MC, IMF ve TÜSİAD önerilerini uygulamaya çalıştı. Fakat dış ve iç ekonomik dengesizlikleri çözmeye başarısız kaldı. Bu arada toplumsal muhalefetin yükselen bir çizgi izlmesinden dolayı ücret ve maaşların dondurulması gibi önerileri uygulayamadı. Sonuçta ekonomi kendini yeniden üretmez bir duruma geldi. Tekelci sermaye örgütlenmeleri mevcut siyasal iktidardan umutlarını yitirmeye başlamış ve giderek desteklerini de çekmeye başlamışlardı. (6) Artık egemen sınıflar içindeki yeni güçler dengesini tekabül etmeyen siyasal iktidarın varlığı ve devamının objektif temelleri ortadan kalıyordu.

Ayrıca egemen sınıflar ile halk arasındaki sınıfsal çelişki seçim öncesi tempoda derinleşiyordu. Bu çelişki bağlamında, toplumun politikleşerek faşist ve anti-faşist «cepheleşme»si ile toplumsal muhalefetin yükselmesi, iç savaş eğiliminin önemli göstergeleridir. Burjuva devlet mekanizmasının sınıflar-üstü tarafsız devlet görünümü faşist baskı ve terör uygulamaları sonucunda geçerliliğini yitirmiş ve baskı aracı özelliği somut bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda IMF ve TÜSİAD'ın bunalımı aşma programlarının uygulanması, büyük bir rizikoyu içerir. (7) Çünkü sınıflar arasındaki mücadelenin keskinleşmesi ile birlikte toplumsal muhalefet yüksek bir düzeydedir. Eğer bu olgu olmasaydı (egemen sınıflar çekinmeden böyle bir

programı MC yönetiminde uygulamaya girerlerdi. Oysa sınıflar mücadelesinin keskinleşmesi ve toplumsal muhalefetin yükselmesi olgusu ile bu muhalefetin temsilcisi olan CHP olgusu, toplumdaki güçler dengesi bağlamında yeni bir siyasal biçimleniş bileşkesini gerektirmiştir. AP-CHP veya CHP'li hükümet varyasyonları, hem ekonomik programı uygulayarak egemen sınıflar içindeki çatışmaları tekelci burjuvazi lehine çözecek, hem de egemen sınıflar ile halk arasında derinleşen sınıflar mücadelesini yavaşlatacaktır. Böylece birbirlerini karşılıklı etkileyen bu iki çelişki «çözmlenecektir.»

Sistemin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal kriz, devrim-restorasyon diyalogunda, devrimci alternatifin olmayışı nedeniyle restorasyon çizgisinde aşılına çalışılacaktır. Ekonomik düzeyde, Kıbrıs sorununun «çözümü» ile açılacak olan yeni döviz kanalları, döviz darboğazını hafifletecek ve ekonomik restorasyon başlayacaktır. Siyasal düzeyde de «cepheleşmeye» son verilerek, sınıflar-üstü kerim devlet anlayışı devlete güveni sağlayacak ve siyasal restorasyon başlayacaktır.

İşte II. MC'nin yıkılışının genel çevrevesi böyledir. (8) Bu nesnel koşullar içinde «tarihsel entrika» yapılmış ve CHP hükümeti kurulmuştur. Gerçekten de CHP hükümeti, sistemin ekonomik ve siyasal yeniden üretiminin sürekliliğini sağlama işlevi ile ekonomik ve siyasal restorasyonu başlatarak tekelci sermayenin egemenliğine hizmet edecektir. Çünkü bunun tersi mümkün değildir. Burjuva sisteminin işleyiş mekanizması bunu gerektirir.

CHP Hükümeti ve Perspektifler :

CHP hükümeti ile birlikte Türkiye'de yeni bir dönem başlamaktadır. Sınıflar mücadelesi görece yeni bir platformda devam edecektir. Bu dönemde tekelci burjuvazinin ekonomik sorunlarına belirli çözümler bulunacaktır. Daha doğrusu sorunlar belirli ölçülerde hafifletecek ve veya ileri

dönemlere ertelenecektir. Bu sorunların çözümü, emperyalizme bağımlılığı arttıracaktır. Kıbrıs sorununun çözümü, ABD askeri ambargosunun kalkışı, IMF önerilerinin uygulanışı, yeniden dış borçlanma kanallarının açılışı, AET ilişkiler vb. emperyalizle ilişkiler açısından bütüleşmeyi biraz daha arttıracaktır.

İkinci olarak anti-kriz programının uygulanması ve krizin maliyetini halk kitleleri üzerine yaymak zorunluluğu karşısında, kitlelerin tepkisini yumuşatmak, pasifize etmek ve hatta belirli bir «onay» almak gereklidir. Bu bağlamda belirli ölçülerde taviz uygulamaları yapılacaktır. Umut ideolojisinin parçalanmadan daha uzun bir süre devam etmesi için, geçici tavizlerin verilmesi beklenmelidir.

Uzun vadede, CHP hükümetinin tarihsel işlevleri açısından uygulamak zorunda olduğu ekonomik ve siyasal restorasyon programı, ülkemizin yeni sömürge özelliklerinden dolayı umut potansiyelini dağıtacaktır. Çünkü gerek ülkenin sömürülen bir ülke olması, yani metropol olmayışı, gerekse de egemen sınıflar ittifakının yapısal ve tarihsel güçsüzlüğü nedeniyle tavizler verilebilme esnekliğinin olmayışı, sosyal demokrasiyi bir ikileme sökecektir. Ya tekelci burjuvazi ile bütüleşecek ve kitle desteğini kaybedecektir, veya toplumsal muhalefetin önüne geçerek onu yönlendirecektir. İkilem içersindeki orta-yolcu bir politika uzun dönemde ikilemin bir kutbuna, daha doğrusu tekelci burjuvaziye hizmet edeceği için sonuç değişmeyecektir. Eğer sosyal demokrasi ikinci alkernatifi uygulamaya kalkışırsa, sistem çeşitli ayıklayıcı mekanizmalarıyla sosyal demokrasiyi saf dışı bırakır. Kısacası CHP iktidarının uzun dönemde parçalanma veya ayrışma sürecine girmesi kaçınılmazdır. Kısa dönemde varolan umut nedeniyle belirli bir bekleme sürecine giren toplumsal muhalefet, hükümetin icraatını kendi öz deneyimlerini içinde değerlendiril-

direcektir. Eğer halkın devrimci bir örgütlenişi yoksa yeniden bir karamsarlık içinde, tüm umutlarını yitirmiş olarak kendiliğinden toplumsal muhalefeti yükseltmeye başlayacaktır. Kitleler yeni bir arayış sürecine girecektir. Bu noktada faşist demagoji anti-kapitalist, anti-tekel sloganlarla, kitle tabanı oluşturmaya çalışacaktır. Ayrıca devlet aygıtı, ilerdeki muhtemel bu tip gelişmelere karşı şimdiden takviye edilecek ve taşist baskı ve terör uygulamaları, yeni bir arayış sürecine giren toplumsal muhalefet hareketinin devrimci hareketle bütüleşmesine engel olmak için sürekli gündemde olacaktır. Geçici tavizlerle toplumsal muhalefeti denetim altında tutmaya çalışacak olan CHP aynı zamanda klasik sosyal-demokrat demogojilerle kitlelere belirli bir ideolojik çerçeve sunmaya çalışacaktır. (9) Toplumsal muhtalefeti sistem-içi kanallarda, «hukuk devleti», «plüralizm», «özyönetim» vb. ile denetlemek çabasını gösterecektir.

NOTLAR :

- (1) Bu «çeşitli» nedenler arasında özellikle uluslararası durum, emperyalizmin çelişki ve bütüleşme sürecinin işleyişi sayılabilir.
- (2) Dünya Bankası, IMF, AID gibi uluslararası mali kurumların siyasi istikrar sağlanırsa kredi vireceklerini söylemeleri ve ardından TÜSİAD, TİSK gibi «yerli» tekelci sermaye kuruluşlarının erken seçim istemeleri bu konuda verilebilecek iki örnektir.
- (3) Bu olgunun göstergeleri olarak parlamentonun işlevsiz bırakılışı, bakanlıkların paylaşılması, güvenlik kuvvetlerinin açıktan açığa taraf tutuşu sayılabilir.
- (4) CHP'nin muhalefeti, toplumsal muhalefetin çok gerisinde olan, sınıfsal olmayan bir içeriktir. Normal zamanlarda CHP, halk muhalefeti yönlendiremeyen, politikaya kitlelerin aktif katılımını kitle eylemlerini

reddeden, politikayı gerçek burjuve politika yerleri olan kulisler, kapalı kapılar arkasındaki salonlarda yukardan belirleyen anlayışıyla burjuvazi için sorun değildir.

- (5) IMF ve önerileri için bkz: «Türkiye Ekonomisinin Derinleşen Yapısal Bunalımı, IMF ve Son İstikrar Tedbirleri» TİB Bülteni No : 39, Eylül 1977
- (6) Başta IMF ve Uluslararası Mali kuruluşlar ile TÜSİAD-TİSK, Sanayi Odaları, ÇUŞ temsilcileri MC'ye karşı alternatif siyasal çözüm olasılıklarını tartışmaya başlamışlardır.
- (7) Zaten IMF'de «sizin sorunuz ekonomik değil politiktir» demiştir.
- (8) Örneğin bağımsızlardan G. Öngüt, A. İpekçi ile yapılan konuşmada şunları söylemektedir «... Ama bi-

rinci problemimiz devletin ayakta durması mevzuudur. Devletimiz bu anarşik düzen içerisinde gitseydi, demokrasinin devam edeceği inancımı yitirmiştim son zamanlarda. Çünkü bu laçkalık içerisinde bu gidişle ya aşırı solun komünizmi getirmesi gibi bir halk hareketinin başlaması veya buna benzer olayların cerayanına imkan verilmesi veyahut faşist bir idarenin gelmesi mutlak olduğu inancı içerisindeydim. İstifamın esas seblbini buraya dayandırmaktayım.»

- (9) Örneğin CHP bu dönemde CGP, DP ve Bağımsızları, kendine Ak Günler programını uygulama olanağını vermediği için, kitlelere mevcut uygulamayı onaylattırmaya ve meşrulaştırmaya çalışacak ve yeni seçimler kadar sahedip «gerçek» programlarının uygulanmasının beklenmesini öğütleyecektir.

TİB RESİMLİ EĞİTİM DİZİSİ

NO : 5 İŞSİZLİK (32 sf. 5 TL.)
NO : 6 TEKELCİ SERMAYE İLE İÇİÇE(32 sf. 5 TL)
YENİ BASKILARI MART AYI İÇERİSİNDE ÇIKACAKTIR

MEVCUT EĞİTİM DİZİSİ

NO : 9 EMPERYALİZM
NO : 11 TOPLU SÖZLEŞMELER

KAPİTALİST DEVLET, ASGARI ÜCRET VE TÜRKİYE

I — ASGARI ÜCRET ÜZERİNE

Feodal sistemde, artığa el koyma olayı, ekonominin dışında gerçekleşirdi, yani sömürü, «iktisat-dışı zor» ile mümkündü. Feodal bey, artığa el koymak için askeri bir güce ve aynı zamanda bu zoru haklı gösterecek, meşrulaştıracak din kurumlarına muhtaçtı. Bu bağlamda, egemen sınıfla devlet iç-içe bir özellik gösterirlerdi. Feodal devlet, feodallerin toplumsal faaliyetlerini denetleyen bir mekanizma durumundaydı.

Oysa kapitalizmde işgücü metaya dönmüş, eskiden de var olan meta üretimi üst düzeylere çıkmış ve meta mübadelesi üretim ilişkilerinin temelini oluşturmuştur. Bu gelişmeyle birlikte üretim sürecinde ortaya çıkan artık değere el koymak için bundan böyle devlette simgeleşen somut, fiziksel zora gerek kalmamıştır. Ekonominin içsel yasaları, başka bir deyişle «serbest mübadele» ilkesi kendince bir zoru barındırmaktadır, ve artığa el koymak için bu ilkenin sürekli işlenmesi gerekmektedir. «Serbest mübadele» alanının içinde kaldıkça ve işleyişini engellemedikleri sürece insanlar, «hür» dürler, çalışıp çalışmamakta serbesttirler. Ama bu «hazin hürriyet», üretim araçlarına sahip olmayan insanların sermayenin zorunlu esirleri durumuna gelmekten kurtarmamaktadır. «Hür teşebbüs» düzeninin işleyişi böylece hiçbir dış zora başvurmaksızın, «serbest mübadele» ilkesine içkin kendiliğince bir zor arayıcılığıyla otomatik işleyişini sürdürmektedir.

Burjuvazinin, kapitalist devletten istediği; bu kendince zorun egemen olduğu «serbest mübadele» alanını dışardan korumasıdır. Bu alan içerisinde ortaya çıkabilecek çelişkileri alanın çitleri içerisinde tutmayı sağlamak ve bu çelişkilerin çitleri kırmasıyla nitelikçe yeni bir üretim ilişkileri temeline

dayanan toplumun kurulmasını önlemek kapitalist devletin temel işlevi olmuştur, Kapitalist devletin bu görevini Engels şöyle dile getirmektedir; «Modern devlete gelince; o da burjuva toplumuna özgü kapitalist üretim biçiminin, genel dış koşullarını işçilerin ve aynı zamanda tek tek kapitalistlerin oyun bozanlıklarına karşı koruyup ayakta tutabilmek amacıyla, kendine uygun görüldüğü bir örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir.» (K Marx-F. Engels, **Devlet ve Hukuk Üzerine**, May Yayınları)

İşte, kapitalist devletin «serbest mübadele» alanını koruması ve sistem içi çelişkilerin düzenin çitlerini kırmasını engellemesi bazı durumlarda kapitalistlerin aleyhine ve proletaryanın lehine gibi görünen uygulamalarda bulunmasını gerekli kılar. Bir başka anlatımla, kapitalist devlet sermaye ile emek arasındaki çelişkileri düzenin çitleri içinde tutabilmek, böylelikle yeniden üretim koşullarını sağlayabilmek için proletaryaya bazı tavizler vermek zorunda kalır.

Söz konusu tavizlerin dozu, o toplumsal formasyondaki sınıflar mücadelesinin durumuna ve üretici güçlerin gelişmişlik düzeyine bağlıdır. Gelişmiş kapitalist ülke burjuvazisi bağımlı ülkelerden aktardıkları ile birlikte elindeki küçük bir kısmıyla verilebilecek tavizlerin dozunu yüksek tutarak, sınıflar mücadelesinin politik yoğunluğunu düşürmeyi, proletaryayı dar ekonomik mücadelenin sınırları içinde hapsedmeyi amaçlar. Oysa, emekçilerin yarattığı zenginliklere yerli egemen güçlerle birlikte emperyalizmin el koyduğu bağımlı ülkelerde söz konusu tavizin dozu azdır. Bu azlığın nedenleri arasında «kondiliğindenci» boyutunu aşabilecek köklü bir mücadele geleneğinin olmaması da belirtilmelidir. Buna ek olarak ülke

içinde yaratılan birikmiş değer in bü yük bir kısmına emperyalist tekellerin görünür biçimde kâr transferleri olarak ve diğer taraftan tekel fiyatı mekanizmasıyla el koymaları o ülkede değeri yaratana larla verilecek tavizin azlığına neden olmakta ve verilmiş görülen tavizler de zaman zaman geri alınmakta veya uygulanmamaktadır. Bu nedenle bağımlı ülkelerde giderek kırsal sınıflar mücadelesiyle birlik devlet in sermaye ile emek arasındaki çelişkileri törpülemeye yönelik yönteminde baskı hep ağırlıkla yer almıştır.

Kapitalist devletin «serbest mübadele» ilkesinin işleyişini sürekli kılmaya yönelik uygulamalarından, bir anlamda vermek zorunda kaldığı tavizlerden birisi de «asgari ücret»dir. Asgari ücret, bulunduğu ülkenin yaşam standartlarına göre işçiye, organik yaşamını sürdürürebilmesi, kendini çalışır durumda tutabilmesi ve neslini çoğaltabilmesi için gereksinime duyduğu nesnelere sağlamaya yeterli olması gereken bir ücrettir.

Bugün, Türkiye'de asgari ücretler özellikle sendikalaşmamış ve toplu iş sözleşmesi kapsamına giremeyen işçiler açısından önem taşımaktadır. 1975 yılı verilerine göre Türkiye'de çalışan işçi sayısı 4 200 000 olmasına karşın sendikalı işçi sayısı 1 800 000 ile sınırlıdır. Bu toplam işçilerin % 42,8'i demektir. Geri kalan % 57,2'lik işçi kitlesi açısından asgari ücretin hayati önemi vardır. Diğer taraftan işçiler arasındaki nitelik, verim ve kıdem farkları, işin ağırlığı ya da hafifliği, işin tehlike derecesi, ücretlerin kademelendirilmesine neden olmaktadır. Oysa, asgari ücretler, ne kıdem ne verim, ne de benzeri kategoriler kullanır.

TC Anayasasının 2. maddesinde «...devletin çalışanlara insanlık onuruna yarışır bir yaşayış düzeyi sağlamak...» yükümlülüğü getirmiştir. Analar değil, aynı zamanda Deniz-İş ve Basın-İş Kanununa bağlı olan işçileri de kapsayacak biçimde belirlenecektir.

yasada sözü edilen çalışanların ise işçiler olduğunu bir Anayasa Mahkemesi kararı belirtmiştir. Buna karşın 1936 yılında Türk çalışma Hukukuna giren asgari ücret kavramı ancak 1970'lerde «doğrudürüst» ele alınıp uygulanmaya çalışılmıştır ve günümüzdeki görünümü ile de devletin sınıfsal özünü ve düzenin «insanlık onuru» anlayışını sergileyen iyi bir gösterge durumundadır

III — 1936'DAN GÜNÜMÜZE KADAR ASGARİ ÜCRET :

Asgari ücret, 1936'da ilk iş Kanununun kabul edilmesiyle birlikte, düzenlenmiş ancak, 15 yıl süreyle bu alanda hiç birşey yapılmamıştır. İlk kez 1951 yılında kabul edilen bir yönetmelikten sonra belirlenen asgari ücret önce tarım kesimine uygulanması öngörülmüştür. Ancak bu yıllarda da söz konusu hüküm bir canlılık göstermemiştir. 1961 Anayasasının işçi sınıfına tanıdığı sendikal haklar dolayısıyla, bu alanda işçi sınıfının ekonomik örgütleri seslerini etkili bir biçimde duyurmaya çalışmışlardır.

II — TÜRKİYE'DE ASGARİ ÜCRET :

1951-1967 döneminde asgari ücretler, yerel komisyonlar aracılığıyla saptanmaya çalışılmış ancak, birbirine komşu iki il arasında bile aynı iş kolunda büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Komisyon çalışmaları hiç bir bilimsel veriden hareket etmemiş hatta bazen mevcut yasalarda bile çelişen durumlar ortaya çıkmıştır. Örneğin asgari ücretin yanısıra yasalarda yer almamasına karşın azami ücrete de yer verilmiş, kadın ve erkek işçiler için farklı ücret düzeyleri saptanmıştır.

1967'de İş Kanunu düzenlenirken asgari ücretin saptanmasında göz önüne alınan ilkeler değiştirilmiştir. Buna göre; asgari ücret en fazla iki yıl aralıklarla gözden geçirilecektir, yerel komisyonlar yerine işçi işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan 15 kişilik bir tek komisyon getirilmiştir. Asgari ücretler sadece İş Kanununa bağlı işçi-

ÇİZELGE 1 : ASGARI ÜCRETİN GELİŞMESİ

Yıllar	Asgari Ücret Tesbit Edilen İşkolları (Toplam)	Asgari Ücret Tesbit Edilen İl Sayısı (Toplam)	Asgari Ücret Ortalama T.L.
1951	5	3	—
1953	8	11	—
1955	40	44	—
1961	45	44	7,57
1962	49	47	8,53
1963 (a)	38	49	8,91
1964	39	51	9,34
1965	39	51	9,70
1966	41	63	10,72

Kaynak : Cahit Talas, Sosyal Ekonomi, s. 100.

(a) 1963 yılında tarım alanındaki işkolları birleştirildiği için işkolları sayısında düşüş olmuştur.

1967'de yürürlüğe giren yeni ilkeler ancak 1969'da uygulamaya konulabilmiştir. 1969 yılında yapılan 52 toplantı sonunda Türkiye'de 6 bölge esasına göre saptama yapılmıştır. Böylece 1. Bölge olan İstanbul'da asgari ücret 19,50 T.L. olarak saptanmıştır.

Daha sonra, 1971 yılında İş Kanununun Anayasa Mahkemesinde iptali nedeniyle o yıl asgari ücretler gözden geçirilmemiş ve 1972 yılı sonbaharında Komisyon çalışmaları tamamlanmıştır. Buna göre, önceden saptanan 6 bölge sayısı 4'e indirilmiş ve tarım işçileri için ayrı bir asgari ücret saptanmıştır. 1974 ilkbaharında ise bölge farklılıkları ortadan kaldırılmış, tüm ülkeyi ve tüm işkollarını içermek üzere tek bir asgari ücret 40 T.L. olarak kabul edilmiştir. 1976 yılında asgari ücretler yasa gereği yeniden gözden geçirilmiş ve 16 yaşın üstündeki işçiler için 60 T.L., 16 yaşını doldurmamış çocuk işçiler için 50 T.L.; tarım kesiminde ise sırasıyla 50 T.L. ve 42,5 T.L. olarak saptanmıştır.

IV — 1977'DE ASGARI ÜCRET

Normal olarak, 1976 yılı ile ilgili asgari ücret saptamalarının üzerinden iki yıl geçmesi gerekirken 1977 yılında yükselen sınıflar mücadelesi ile birlikte ekonomideki derinleşen bunalım, devleti çalışanların gelirlerinde bazı «dü-

zeltmeler» yapmaya zorladı. Memur gelirlerinde «yakacak zammı» adı altında yapılan 1000 T.L. lik bir artışı, asgari ücretin yeniden saptanması gerekliliği izledi ve 1977 yılının son gününde asgari ücret brüt 110 T.L. olarak saptandı. Bu yeni asgari ücretle birlikte uygulamadan «yararlanan» 2,5 milyon işçiyle, 650 bin memurun durumuna bir göz atalım. Yeni asgari ücretin 3300 lira olarak saptanmasından sonra gösterge çizelgesindeki son beş dereceye yayılmış 41 gösterge bu değişikliklerden etkilenmişlerdir. Ne var ki, ilginç olan, yeni asgari ücret saptanmasından sonra 11. derecenin 5. kademesinde yer alan, 8 yıllık memuriyet geçmiş olan lise mezunu bir memur ile işe yeni girmiş ilkokul mezunu bir memur eş maaş almaya başlamışlardır. Yakacak zammı alan memurların da son asgari ücret saptamasından sonra işçilere göre daha avantajlı duruma geldikleri görülmüştür. En düşük derece olan 15. derecenin birinci kademesinde yer alan bir memur, asgari ücret saptaması öncesi 1920 lira almaktaydı. Kesintilerin hesaplanmasından sonra evli, çocuksuz bir memurun eline 1324 TL. geçmekteydi. Yeni asgari ücret ile birlikte maaşı 3300 TL. olan bu derecedeki bir memurun kesintiler sonrası eline geçen 2201 liradır. Buna, 1000 liralık yakacak

**ÇİZELGE 2 : ASGARİ ÜCRETİN YÜKSELTİLMESİNDEN YARARLANAN
MEMURLARA ÖDENECEK NET ÜCRET**

Derece	Kademe		12 Katsayılı Tutarı (Brüt)	Bekar	Evli Çocuksuz	Evli 1 Çocuklu	Evli 2 Çocuklu	Evli 5 Çocuklu
11	5	Eski	3240	2011	2024	2035	2047	2081
		Yeni	3300	2051	2065	2076	2088	2122
12	1	Eski	2760	1766	1780	1791	1803	1837
		Yeni	3300	2113	2127	2138	2150	2184
13	1	Eski	2520	1653	1666	1667	1689	1723
		Yeni	3300	2127	2140	2151	2163	2197
15	1	Eski	1920	1310	1324	1334	1346	1380
		Yeni	3300	2187	2201	2212	2224	2248

Kaynak : Cumhuriyet, 3 Ocak 1978

zamu eklendiğinde memur maaşı 3201 lira olmaktadır. Bir çocuklu memurun eline ise 3224 lira geçecektir.

Buna karşılık evli ve çocuksuz bir işçi yeni asgari ücretten sonra 396 TL. sigorta, 685 lira vergi ödeyecek bunlardan sonra eline 2142 lira geçecektir. Ayrıca asgari ücret alacak olan 16 yaşın altındaki işçilerin durumu, ağırlaşan yaşam koşulları içinde hemen hiç değişmemiş olacak, brüt olarak 2.200 lira üzerinden bu durumdaki işçinin eline ancak 1438 lira geçecektir.

Toplu sözleşme kapsamına giremeyen işçilerin asgari ücretten memurlara oranla daha düşük pay aldıkları görülmektedir. Bununla beraber, bir kişinin beslenmesi için ayda 2096 TL. gerektiğinin Türkiye televizyonları aracılığıyla belirtildiği ve ortalama olarak bir ailede 5 kişinin bulunduğu Dev-let Planlama Teşkilatınca kabul edildiği anımsanırsa 2000 ile 3000 TL. arasında oynayan bir gelir ile aile geçindirmenin «sihirbazca» bir iş olduğu gerçeği ortaya çıkar.

Bütün bunlar bir yana T.C. Anayasasında «...tüm çalışanların insanlık

onuruna yaraşır...» diye belirtilmesine karşın asgari ücret uygulaması tüm çalışanları kucaklamamaktadır. 931 sayılı yasanın 33. maddesinde hizmet akdi ile çalışan her türlü işçi, gemi adamı ve gazetecilerin asgari ücretten yararlanmaları öngörülmesine karşın bugün yürürlükte bulunan 1475 sayılı yasanın 33. maddesinde «...hizmet akdi ile çalışan ve 'bu kanunun' kapsamına giren her türlü işçi, gemi adamı ve gazeteciler asgari ücretten yararlanabilir» denilmektedir. Emperyalizme bağımlı çarpık kapitalistleşmenin hakim olduğu Türkiye gibi ülkelerde devletin vermek zorunda olduğu kısıtlı tavizleri bazı durumlarda geri alabildiğini belirtmiştik. Nitekim, söz konusu değiştirilen yasa ile de verilen bir taviz geri alınmıştır. İş Kanunu kapsamı dışında kalan kalorifersiz konut kapıcıları, 507 sayılı yasaya göre esnaf ve küçük sanatkarlar yanında çalışan çok sayıdaki işçi, ev hizmetlerinde çalışanlar asgari ücret hakkından yoksundurlar. Toplu iş sözleşme düzeninden yararlanamayan küçük esnaf ve sanatkarlar yanında çalışan işçilerin asgari ücretten de yoksun bırakılması, Anayasa'nın 40. ve 41. maddesindeki hükümlere aykırı ol-

duğu gibi, 1973'de kabul edilen bir kanunla benimsenen asgari ücret soru- tamaya ilişkin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmesinin esaslarına bile aykırıdır.

V. SONUÇ

Olguların da ortaya koyduğu gibi, emperyalizmin hegemonyasında bir ülke olan Türkiye'de devletin «serbest mübadele» alanını korumak üzere vermek zorunda kaldığı bir taviz türü olan asgari ücret, Anayasa'nın öngördüğü bir biçimde uygulanamamakta ve burjuvazi bağımlılığı yüzünden proleter-yaya kendisini yeniden üretebilecek, organik yaşamını sürdürebilecek olanağı bile tanımak istememekte, bunun karşısında yükselen her sese ise baskı ve terör ile karşılık vermektedir. İşçi sınıfı daha iyi bir asgari ücret ve tüm çalışanları kucaklayabilecek bir içerik için mücadelesini sürdürmelidir. Ancak,

bu türden tavizlerin uzun ömürlü ya da geniş kapsamlı olamayacağına bilincine vararak bu tavizler uğruna verilen mücadeleyi ücretli köleliğe karşı verilecek savaşı koyulaştırmak için kullanmayı bilmeli ve Engels'le birlikte şunları tekrarlamalıdır: «Adil bir işgünü karşılığı adil bir ücret... söylediklerimizden açıkça görülüyor ki, eski parola gününü doldurmuştur ve geçerliliğini yitirmiştir. Toplumu yöneten kanunları belirlerken ekonomi biliminin adaleti hep bir yanı tutmaktadır — sermayenin yanını. Öyleyse eski parolayı artık bütünüyle bir kenara gömelim ve yerine şunu benimseyelim: ÇALIŞMA ARAÇLARI-HAMMADELER, FABRİKALAR MAKİNALAR-ÇALIŞAN HALKIN KENDİSİNİN OLMALIDIR.» (K. Marx, F. Engels, V. Lenin, Sendikalar Üzerine, Bilim Yayınları, s. 103.)

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI ve MÜCADELELERİ

TARİHİ 336 Sayfa 20.— TL.

—(Bugün işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesi hangi düzeydedir?/Hangi mirasları devralarak bugünkü düzeye gelmiştir?/Ne zamanlar, nerelerde, ne tür eylemler olmuştur?/Politik, ideolojik, Ekonomik-demokratik mücadele/Çalışma ve Yaşama koşulları/Ücretler/Yasalar/Örgütlenme/Sözleşmeler /geçmişten 1923'e kadar/1923 - 1946 dönemi/1946 - 1964 dönemi/1963-1971 dönemi/1971 yılından günümüze kadar.

REKLAM HARCAMALARI VE TEKELCİ SERMAYE

1972 yılından bu yana televizyonun da reklam yayınına başlaması ile birlikte Türkiye'de reklam harcamalarının büyük bir hızla arttığı gözlenmektedir. Son yıllarda, gelişmiş kapitalist ülkelerdekine benzer bir biçimde, Türkiye'de de reklamlar, gazete ve dergi sayfalarını, radyo ve televizyon yayın sürelerini giderek daha fazla işgal etme eğilimi göstermekte; adeta ekonomik yapının zorunlu bir ögesi haline gelmektedir. Reklam olgusunun kazandığı öneme paralel olarak, reklamcılık bir yandan belli bir «ihtisas» alanı haline gelirken, diğer yandan da işletme eğitimi yapan fakültelerde pazarlama konusunun önde gelen öğelerinden biri olmaya aday görünmektedir. Biz bu yazıda önce, genel olarak, reklam olgusunun temelinde yatan nedenleri ve reklamın işlevlerini belirlemeye çalışacağız. Daha sonra da Türkiye'de reklam olgusunun kazandığı önem ile içinde bulunulan kapitalistleşme sürecinin ilişkilerini saptamaya gayret edeceğiz.

Reklam ve reklamcılığın giderek belirleyici bir önem kazanması, kapitalizmin tekeli aşamasına özgü bir olgudur. Tam rekabet koşullarının en belirgin özelliklerinden biri, üretimin çok sayıda ve küçük firmalar tarafından gerçekleştirilmesidir. Diğer bir deyişle, tam rekabet koşullarında aynı malın, çok sayıda firma tarafından üretimi söz konusudur. Tam rekabet koşullarının geçerli olmasının en önemli yanı, firmaların piyasada belirlenen fiyatı kabullenmek durumunda oluşlarıdır. Bu, birbirleriyle rekabet halinde olan çok sayıda firmanın, ürettikleri ürünün piyasadaki fiyatını tek başlarına belirleme olanağına sahip olmadıkları anlamına gelir. Her firma, ürettiği malı piyasada beliren fiyat üzerinden satar. Aynı malı düşük fiyattan satan bir firma, satışlarını artırabilir; aynı şekilde, eğer herhangi bir firma söz konusu malı daha yüksek bir fiyattan satma-

ya kalkarsa, tüketiciler diğer firmaları tercih edeceğinden satışları büyük bir hızla azalır. Rekabetin fiyatlar aracılığıyla sürdürüldüğü böylesi bir yapıda, tek tek firmalar açısından reklamın fazla bir anlamı olmadığı açıktır. Bu, kapitalizmin rekabetçi aşamasında, reklama hiç rastlanmadığı şeklinde anlaşılmalıdır. Burda vurgulanmaya çalışılan şey tam rekabet koşullarında, reklamın firmalar arasındaki rekabet açısından fazla bir işleve sahip olmadığı gerçeğidir.

Reklamın, belirleyici bir işleve sahip olmasının kapitalizmin tekeli aşamasına rastlaması, tekeller arasındaki rekabetin, fiyat yoluyla değil, ürün farklılaştırma ve reklam gibi yöntemler aracılığıyla sürdürülmesinden kaynaklanır. Diğer bir deyişle, ekonomiye tekellerin hakim olmasıyla birlikte, fiyat rekabeti ortadan kalkar. Tekeller aralarındaki rekabeti büyük ölçüde reklamlar aracılığıyla sürdürürler. Tekeller arasındaki kıyasıya rekabetin reklamlar aracılığıyla sürdürülmesi, reklam harcamalarının büyük bir hızla artması olgusunu da beraberinde getirir. Bu nedenle reklam harcamalarındaki artış ekonomideki tekelleşme eğilimi veya derecesinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Örneğin ABD'de, reklam harcamaları 1890 yılında, 1837 yılına göre yedi misli artarak 360 milyon dolara çıkmıştır. 1929 yılında ise reklam harcamaları yaklaşık on misli artarak 3,426 milyon dolara ulaşmıştır. (1)

Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi, daha önce birçok kez vurgulandığı gibi, emperyalizmin büyük ölçüde etkilediği bir süreç olarak belirmektedir. Emperyalizmin denetimi altında sürdürülen kapitalistleşme süreci, ülkede uluslararası tekellerle ortaklığı ölçüsünde pazılanan bir yerli tekeli sermayenin oluşmasına yol açmaktadır. Türkiye ekonomisinde etkinliği giderek artan

tekelci sermayenin, kısaca özetlenen bu gelişiminin, en belirgin göstergelerinden biri, reklam harcamalarında izlenen, hızlı artışlardır. Aşağıdaki tablo

bazı sanayi ve iş kollarında, 1970-1974 yılları arasında, basın aracılığıyla yapılan reklam harcamalarını göstermektedir.

ÇİZELGE 1 : 1970 - 1974 YILLARI ARASINDA BASIN REKLAM HARCAMALARI

	1970	1971	1972	1973	1974
Bankalar	22.211	19.882	23.635	22.530	25.003
Gıda Maddeleri	3.372	3.502	4.323	6.353	5.788
Dokuma ve Giyim	7.973	8.795	9.252	18.154	19.806
Temizlik Malzemeleri	9.524	10.129	12.706	12.842	6.227
Dayanıklı Ev Eşyaları	12.899	14.899	20.713	24.631	40.753
Motorlu Araçlar	4.38	8.587	15.402	12.755	9.172
Hisse Senedi ve Tahviller	—	3.917	7.847	8.425	19.656
Alkollü, Alkolsüz İçkiler	8.715	4.060	5.033	3.440	3.225
Diğer	11.002	21.902	24.383	27.733	22.887
Toplam	80.222	102.923	133.982	146.947	160.193

KAYNAK : DEVA Basın Reklamları Etüdü, 1970-1974

Tablodan da izlenebileceği gibi, yalnızca basın aracılığıyla yayınlanan reklamların toplamı 1970-1974 döneminde 80.222 bin TL.'den 160.198.000 TL.'ye çıkmış, yani % 100 oranında bir artış göstermiştir. Televizyonun 1972 yılından itibaren reklam yayınına başlaması, bazılarınca, basının reklam kaynaklarının kuruması şeklinde yorumlanmıştır. Ancak eldeki veriler bu yorumu doğrulamamaktadır. Bunun nedeni, tekelci sermayenin gelişmesine paralel olarak reklam harcamalarının büyük ölçüde artmış olmasıdır. Reklamın, tekeller arasındaki rekabetin önde gelen araçlarından biri oluşu nedeniyle, televizyonun reklam yayınına rağmen, basın aracılığıyla yapılan reklamların miktarı azalmamış, tam tersine artış göstermiştir. Ayrıca, reklam kampanyaları yalnızca televizyon ve basınla sınırlı kalmamış, afişleme ve sinemalardaki reklamlarda hızla artmıştır.

Televizyonun reklam yayınına baş-

lamasıyla birlikte, tekelci sermaye bu konudaki yeni bir olanağa kavuşmuş ve reklam harcamaları çığ gibi büyümeye başlamıştır. Örneğin TV aracılığı ile yapılan reklamların tutarı 1972'de 9.914.000 TL. 1973'de 77.061.000 TL. 1974'de 149.235.000 TL. 1976'da ise 600.000.000 TL. olmuştur. (2) yani beş senelik dönem içinde, televizyon yoluyla yapılan reklam harcamaları yaklaşık olarak 60 misli artmıştır. Reklam harcamalarındaki bu büyük artışın bir ölçüde firmaların TRT'ye ödedikleri reklam ücretlerinin, söz konusu dönemde yükselmiş olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. İşin ilginç ve bizim açımızdan önemli olan yanı, reklam ücretlerindeki artışa rağmen, reklam miktarının azalmayıp, tam tersine artmakta oluşudur. Bu, daha öncede değindiğimiz gibi, Türkiye'de sermaye kesiminin tekelci gelişim sürecinin doğal bir ürünüdür. Aşağıdaki tablo 1973 yılı reklam harcamalarının sektörler: göre dağılımını göstermektedir.

**ÇİZELGE 2 : SEKTÖRLERE GÖRE 1976 YILI
REKLAM HARCAMALARI (1000 TL)**

	TV.	Basın	Radyo	Toplam
Temizlik Malzemeleri	51.231	9.798	821	61.850
Aeresol	2.580	1.670	13	4.265
Otomotiv	6.006	8.077	—	14.083
Bisiklet - Motorsiklet	1.627	1.879	—	3.506
Lastik	2.519	2.130	862	5.517
İnşaat Malzemeleri	19.151	27.191	592	46.935
Cam - Porselen	6.612	2.787	148	9.548
Halı - Döşeme	8.634	6.659	506	15.799
Tahta Sanayi	2.734	—	—	2.734
İlâç	—	4.534	—	4.534
Petrol Ürünleri	173	2.307	—	2.480
Hava Yolları	—	5.016	—	5.016
Büyük Mağazalar	8.328	8.027	1.228	17.585
İthalatçılar	—	16.814	—	16.814
Tahvil - Hisse Senedi	7.201	16.889	—	24.090
Basın	25.097	—	1.109	26.206
Toplam	600.000	440.000	90.000	1.330.000

Kaynak : Eskişehir Sanayi Odası Haber Bülteni, 9.1.1978, Sayı : 2

Yukarıdaki tabloya göre, TV, radyo ve basın yoluyla yapılan reklam harcamaları toplamı 1976 yılında 1.330 Milyon TL.'ye ulaşmıştır. 1962 yılında ülkemizde yapılan reklam harcamalarının toplam 62 milyon TL. olduğu düşünülürse, reklam harcamalarının ne denli büyük bir hızla arttığı daha iyi farkedilecektir. (3)

Reklam harcamalarının sektörlere göre dağılımından, firmalara göre dağılımına geçildiğinde, reklamın tekeli sermaye açısından işlevi daha da belirginleşmektedir. Reklam harcamalarında büyük tekeller başta gelmektedirler. Örneğin bankalar arasında 25.4 milyon TL. ile Akbank birinci, 20.9 milyon TL. ile İş Bankası ikinci, durumdadır. Gıda sektöründe ilk sırayı 11.3 milyon TL. ile Dandy Çikletleri almakta ve onu 7 milyon TL. ile Ülker, 3.9 milyon TL. ile Pınar Süt, 3.6 milyon

TL. ile Eti Bisküvileri ve 3.3 Milyon TL. ile Tamek Konserve izlemektedir. Giyim sektöründe ise, 9.9 milyon TL. ile Güney Sanayi başta gelmektedir. Onu, 9.1 milyon TL. ile Beymen, 6.6 milyon TL. ile Yünsa ve 6.3 milyon TL. ile Vakko izlemektedir. En fazla reklam yapan ilk elli firma arasında Güney Sanayi onbirinci, Beymen onikinci, Yünsa ondördüncü, Vakko ise ondokuzuncu sırada yer almaktadır. Temizlik markaları piyasaya süren firmalar daha da netleşmektedir. En büyük reklam harcamalarını kullanım alanları aynı olan malları, değişik ambalaj ve markalarla piyasaya süren firmalar yapmaktadırlar. Örneğin, aynı firma tarafından üretilen Tursil, Persil ve Pril'in reklam harcamaları toplam 16 milyon TL. tutmakta ve elli firma arasında dördüncü sırada gelmektedir. Diğer taraftan Mintax - Alo deterjan-

ları 13.5 milyon TL.lık harcama ile yedinci sırada yer almaktadır.

Elektrikli aletlerde ise Arçelik başta gelmekte ve Arçelik firması ilk eli firma arasında beşinci sırada bulunmaktadır. Bu sektörde Arçelik'i, AEG ve Hoover izlemektedir.

Kozmetik sektöründe de 4 milyon TL. ile Perma Sharp Ultima ilk sırada yer almakta, onu 2.9 milyon TL. ile Elidor, 2.8 milyon TL. ile Gibbs, 1.7 milyon TL. ile Reward izlemektedir. (4)

Sonuç olarak, eldeki tüm veriler tekeli sermayenin gelişimi ve ekonomi üzerinde sağladığı hakimiyetle reklam olgusu arasında sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni daha öncede belirtildiği gibi, tekellerin fiyatı kendilerinin belirleyebilme olanağına sahip olmaları ve dolaşısıyla fiyat rekabetinin ortadan kalkmasıdır; diğer bir deyişle, reklamın, fiyat yerine temel rekabet aracı haline gelmesidir.

Reklamın tekeller arası rekabetin temel araçlarından biri haline gelmesi daha somut bir biçimde şöyle açıklanabilir. Tekeller, ürettikleri malın fiyatını kendileri belirleyebildiğinden, fiyat rekabeti giderek işlevini yitirir ve tekeller birbirleri arasındaki rekabeti belli bir tüketici kitlesini ele geçirme veya elde tutma şeklinde sürdürürler. Buysa kullanım değerleri aynı olan malların, farklı ambalaj, marka ve reklamlarla farklı bir mal gibi tanıtılması veya pazarlanması çabasıyla gerçekleştirilir. Reklamlarla tüketicilerin belli bir malı değil, belli bir markayı talep etmesi veya araması amaçlanır. Başka bir deyişle tekeller arasındaki rekabet, tekellerin tüketiciyi kendi markalarına şartlandırma çabası biçiminde sürer. Olgusu olarak, belli bir kullanım değeri olan mala değil, belli bir markaya olan talep önem kazanır. Yani tüketicisinin deterjan değil, Omo veya Persil; çiklet değil, Dandy veya Özcan; jilet değil, Ultima Perma Sharp veya Derby talep etmesi, istemesi sağ-

lanmaya çalışılır. İşte reklamın işlevi de bunun sağlanmasıdır. Sermayenin tekelleşme süreci, bu işlevin önemini giderek artırır ve sonuçta reklam harcamaları büyük bir hızla yükselir.

Reklamların tüketiciyi belli bir markaya şartlandırma işlevi, tekellerin fiyatları arttırmalarını da kolaylaştırıcı bir niteliğe sahiptir. Piyasadaki aynı kullanım değerine sahip, fakat ambalaj ve markaları farklı olan malların bir kısmı aynı firma tarafından üretilir. Tursil, Persil veya Mintax, -Alo gibi, tekeli firmalar, her yeni markayı piyasa sürüşlerinde aslında biri diğerinden ufak ayrıntılar hariç hiçbir farklılığı olmayan mamülleri, değişik markalar nedeniyle daha yüksek fiyatlardan pazarlarlar. Böylece farklı ve daha üstün bir mamül pazarlanıyormuş gibi bir izlenim yaratılarak, fiyat artışları kamufle edilmeye çalışılır. Bu, tekel kârının arttırılmasına yönelik çabaların tipik bir örneğidir.

Reklam harcamaları firma açısından bir maliyet unsurudur. Başka bir ifadeyle, reklam harcamaları maliyetleri şişirmekte ve bu firmalarca kolaylıkla fiyatlara yansıtılmaktadır. Böylece, reklam harcamalarının yükünü aslında büyük ölçüde dar gelirli, emekçi sınıf ve tabakaların oluşturduğu geniş tüketici kitlesi çekmektedir.

Reklam harcamalarının firma açısından bir maliyet unsuru oluşu, reklamın firmalar tarafından, vergiden kaçınma aracı olarak yararlanmalarını da sağlamaktadır. Ülkemizde bunun en tipik göstergesi, reklam harcamalarının, Aralık ayında oldukça önemli bir artış göstermesidir. Reklam ve reklamcılıkla ilgili bir araştırmada bu konuya ilişkin olarak şöyle denilmektedir; «Reklam harcamalarının vergi matrahından düşülecek bir masraf kalemi olması, reklam vermede ön planı almaktadır. Bu konudaki kanımız gerek işletme yöneticileri ile yapılmış olan görüşmelere ve gerekse Aralık ayı reklam

harcamalarının hemen her sanayi dalında artmış olmasına dayanmaktadır... Oysa, bankaların yıl sonu çekilişleri nedeniyle Aralık ayında reklam harcamalarını arttırmaları dışında, diğer sanayi sektörleri için, örneğin, temizlik malzemeleri, alkolsüz içkiler, dokuma ve giyim sanayilerinin Aralık ayının reklam harcamalarını arttırmasını gerektiren bir özelliği yoktur.» (5)

REKLAMIN İDEOLOJİK ETKİLERİ

Reklamın günümüzde, insanları belli markalara şartlandırmaya yönelik bir araç haline geldiğini daha önce vurgulamıştık. Reklamlar aracılığıyla sağlanan şartlanmanın en belirgin sonuçlarından biri, tüketilmeleri herhangi bir ihtiyaç gereği olmayan malların dahi, ihtiyaç haline getirilmesidir. Makyaj malzemeleri, jilet, çeşitli bisküvi türleri bunun hemen akla gelen tipik örnekleridir. Diğer bir deyişle, reklamların en belirgin sonuçlarından biri, belli bir tüketim alışkanlığının yerleştirilmesidir.

Reklamların yerleştirmeyi amaçladığı böylesi bir tüketim alışkanlığının yaygınlaştırılması, toplumu oluşturan bireyler arasında, belli değer yargısı ve davranış biçiminin geçerlilik kazanması ile mümkündür.

Söz konusu değer yargısı ve davranış biçimlerine geçerlilik kazandırma işlevi, aynı zamanda reklamın ideolojik işlevini belirler. Reklamın bir mal veya markanın tanıtılıp, alışkanlık haline getirilmesi işlevi ile, ideolojik işlevi arasında oldukça sıkı bir bağlantı vardır. Belli bir markanın empoze edilmesinde başvurulan tipik yöntemlerden birisi, sözkonusu markayı kullanan bireyin, diğerlerinden farklı ve ayrıcalıklı olacağı izleniminin yaratılmasıdır. Bu, genellikle, reklamlarda kullanılan slogan ve görüntülerle sağlanmaya çalışılır. Üzerinde belli bir markanın tüketimini taşıyan giysilerin, insanları «farkedilir» kılaacağı, veya belli bir makyaj malzemesini tercih eden kadının diğerlerinden «başka»

olacağı vurgulanması gibi. Böylece, kitleler bir yandan lüks ve gereksiz bir tüketim alışkanlığına itilirken, diğer yandan da düzenin yeniden üretiminin gerekli ön koşullarından biri olan bireyci dünya görüşü alabildiğine köruklenir. Belli bir tüketim kalıbının, bireyin, toplumda kendisini kabul ettirmesinin ön koşulu olduğu izlenimi yaratılarak, tüketimin bireyler arasında yeni bir yarış alanı haline getirilmesine çalışılır. Bunu, başka bir amaçla da olsa, burjuvazinin sözcüleri çok daha iyi ifade etmektedir; «Bireyin psikolojik ihtiyaçları da değişen teknikle değişecek ve daima daha iyiye doğru yükselecektir. Kişi toplumda kendini kabul ettirmek için modern hayatın gerektirdiği bütün lüks tüketim mallarına sahip olmak için çaba sarfedecektir. Herkesin otomobil, çamaşır makinesi, buzdolabı, TV sahibi olmasından sonra, bu mamullerin, en son modellerine sahip olma çaba ve arzusu baş göstereceğinden, psikolojik eskime olayı gerçekleşecektir. Bu durumda, reklam harcamalarında esaslı artışlar olacaktır.» (6)

Kısaca özetlemek gerekirse, genelde, reklamlar değer yargılarıyla, davranış biçimleriyle belli bir insan tipi çizer ve toplumu oluşturan bireyleri bu insan tipiyle özdeşleştirme çağırır. Çizilen bu standart insan tipi, dünya görüşüyle, eylemleriyle, kapitalist düzenin istediği, bu düzenin yeniden üretimini sağlayıcı niteliklerle donanmış bir insan tipidir. Soruna bu açıdan bakıldığında, reklamların, tekelci sermayenin, düzene tümüyle uyumlu bir insan tipi oluşturma araçlarından biri olduğu gerçeği daha da belirginleşmektedir.

Reklamlar belli bir mal ve markanın kullanımını yaygınlaştırmaları ölçüsünde başarılı sayılırlar. Bu nedenle, özellikle 1930 krizinden başlayana, belli başlı emperyalist metropollerde, reklamcılık giderek ayrı bir araştırma alanı haline getirilmiştir.

Bugün, reklam kampanyalarının başarılı olması amacıyla reklamcılıkta uygulanan yöntemlerin bir bölümü bu tür araştırmaların sonucunda elde edilmiştir.

Bir genelleme yapmak gerekirse, söz konusu yöntemlerin temelinde insanın biyolojik ve psikolojik dürtülerinin belli amaçlar doğrultusunda uyarılması ve istismarı yattığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, reklamcılıkta, günümüzde izlenen en belirgin yöntem insanın biyolojik ve psikolojik zaaflarından sonuna dek yararlanmaktır. Bunun yol açtığı olgu ise, en genel anlamıyla tam bir kültür yozlaşmasıdır. Bu nedenle reklamlar, kapitalist toplumun içinde bulunduğu kültürel yozlaşmanın en önemli kaynaklarından birini oluşturur.

Reklamların dayandığı şartlandırma yöntemlerinin yarattığı sonuçlar reklamcılığa karşı belli bir tepkinin oluş-

masına yol açmış ve bu bu nedenle bazı kapitalist ülkelerde devlet reklamlara belli sınırlamalar getirmek zorunda kalmıştır. Örneğin Fransa'da televizyonda yayınlanan reklamların yayın biçimi ve içerikleri yasayla sınırlanmıştır. Söz konusu yasaya göre Fransa'da, margarin, gazoz ve benzeri içkiler, turistik kuruluşlar, taşıma kuruluşları, gazete, kitap ve plaklar, eğlence yerleri, inşaat şirketleri ve tütün mamulleri reklamları televizyondan yayınlanamaz. Ancak Türkiye'de televizyonda yayınlanacak reklamlarda böyle bir sınırlandırma söz konusu değildir. Bu, Türkiye'de reklam ve reklamcılığın ne denli başıboş bırakıldığını tipik bir örneğidir. Bu nedenle, ülkemizde reklamlar, tekeli sermayenin tekel kârını arttırma ve ideolojik etkinliğini yaygınlaştırma yönünden diğer ülkelere kıyasla çok daha geniş olanaklara sahip bir araç durumundadır.

NOTLAR :

- (1) P.A. Baran, P. Sweezy, **Monopoly Capital**, S. 122, Pelican Books.
- (2) Tunçtan Baltacıoğlu, «Türkiye'de Reklam Harcamaları», A.İ.T.A. Yayını. 1975, S. 83; **Eskişehir Sanayi Odası Haber Bülteni** 9.1.1978, Sayı 2.
- (3) Selma Şenbark, «Reklamcılık, Ticaretteki Önemi ve Geleceğin Reklamcılığı», **İstanbul Ticaret Odası Mecmuası**, Nisan - Haziran 1977, No : 4 - 6.
- (4) a.g.e.
- (5) Tunçtan Baltacıoğlu, a.g.e., S. 76.
- (6) Selma Şenbark, a.g.e.

Tüm İktisatçılar Birliği kurucularından olan üyemiz Yakup Kepenek 11 Şubat günü faşistlerin silahlı saldırısına uğramıştır. ODTÜ Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı olan Yakup Kepenek'e yönelen bu saldırı, faşistlerin tüm alanlarda yoğunlaştırdıkları azgın terörün bir parçasıdır. Bu saldırıyı protesto eder, faşist güçlerin tüm devrimci - demokrat kişi ve kuruluşlara yönelttikleri saldırıların halkın mücadelesini durduramayacağını bir kez daha belirtiriz.

TÜRKİYE'DE YAKACAK SORUNU (*)

Kışın bütün şiddetiyle sürdüğü şu günlerde kömürünü alamamış, karda kışta kömür kuyruklarında sabahlayan, kömürünü, odununu karaborsadan temin etmek zorunda kalan, tezek yakarak donmamaya çalışan onbinlerce ailenin yaşadığı bir ülke Türkiye. İnsanların en temel gereksinmelerinden biri olan yakacak da diğer sorunlar gibi deşilmesi ve gerçek nedenlerinin ortaya çıkartılması gereken bir konu. Yakacak veya yakıt sorunu bu yıl ortaya çıkan bir sorun değil, ülkemiz yüz yıllardır bu sorunla karşı karşıya ve her geçen yıl yakıt bunalımı derinleşerek yeni boyutlar kazanıyor. Ancak devletin resmi kuruluşları bu sorunu ortaya koymaktan titizlikle kaçınmaktadırlar. Enerji sorunu olarak sadece petrol ve elektrik ele alınmakta ve yakacak sorunu kamu oyunun gözünden kaçırılmaya çalışılmaktadır. Oysa, büyük kentlerde kömür depolarındaki uzun kuyruklara bakıldığında, gece-kondularda, köylerde yaşayan emekçilere nasıl ısındıkları sorulduğunda ve yakacak fiyatlarına şöyle bir bakıldığında sorun bütün gizleme çabalarına rağmen görülebilmektedir. Bugün Türkiye'de nüfusun büyük çoğunluğu ticari yakıt olarak belirlenen kömür ve fuel oil'in dışında kalan düşük kalorili odun, tezek ve tarım artıkları gibi yakacaklarla ısınmaya çalışmaktadır. Isınmak için gerekli yakacağı bulabilmek ise ayrı bir sorundur. Fiyatlar ise yakacağı daha da bulunmaz hale getirmektedir.

Sorunu bütün boyutlarıyla inceliyebilmek için önce ısınmak için hangi yakıt çeşitlerinin kullanıldığını ve yakacak gereksiniminin ne ölçüde karşılanabildiğine bir göz atalım. Kimya Mühendisleri Odasının araştırma sonuçlarına göre 1970 yılında %19.24'ü kömür ve %1.84'ü fueloil olmak üzere toplam nüfusun %21.08'i ticari yakıt tüketirken, %62.60'ı odun, %16.32'si

tezek ve diğer tarım artıkları olmak üzere nüfusun geri kalan %78.92'si düşük kalorili yakacaklarla ısınmaya çalışmıştır. 1975'de ise %29.10'u kömür, %3.79'u fuel oil olmak üzere toplam nüfusun %32.89'u ticari yakıt tüketirken, %54.67'si odun, %12.44'ü tezek ve diğer tarım artıkları tüketmişlerdir. Yani 1975'de de nüfusun %67.11'i gibi büyük bir oranı odun ve tezekle ısınmaya çalışmıştır. Diğer bir tesbite göre de toplam yakıt tüketiminde nüfusun %4'ü gibi küçük bir kesimi toplam yakıtın %13'ünü tüketirken özellikle gece kondularda ve kırsal bölgelerde yaşayan halkı kapsayan %96'sı gibi bir oranda toplam yakıtın %87'sini tüketmektedir.

Yakıt cinslerine göre tüketim bölgeler açısından da incelendiğinde doğu bölgelerine gidildikçe odun, tezek vb. gibi düşük kalorili yakıt kullanım oranları artmaktadır. Şöyleki, nüfusun %21'ini barındıran Trakya ve 3 büyük il (Ankara, İstanbul, İzmir) kömür tüketen nüfusun %47'sini oluşturmaktadır. Nüfusun %79'unu kapsayan diğer bölgelerde ise kömür tüketenlerin ancak %53'ü yaşamaktadır.

Fuel-oil ile ısınan nüfusun %60'ı ise 3 büyük ilde toplanmaktadır. Tezek tüketen nüfusun %79'u ise iklim koşullarının en ağır olduğu İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşamaktadır. Özetliyecek olursak, genelde ticari olmayan yakıtlar bütün bölgelerde %60'ın çok üzerinde tüketilmektedir, ve Türkiyede temel yakacağın odun olduğu ortadadır. Ankara, İstanbul, İzmir gibi üç büyük kentte kömür ve ithalata dayalı fueloil tüketimi diğer yakıtlara oranla çok daha fazla tüketilmektedir ancak bu kentlerde bile odun, tezek vb. gibi yakacakların kullanım oranları yadsınamayacak kadar büyüktür.

Sorunun diğer yanı da düşük kalorili yakacaklarla ısınmaya çalışan geniş

emekçi kitlelerin yeterli miktarlarda yakıt bulup bulamadıklarıdır. Türkiye'nin iklim koşulları, ısınma araçlarının niteliği, konut tipleri vb. göz önüne alındığında yeterli ısınmanın sağlanabilmesi için bir kişinin yılda en az 970 kg linyit eşdeğeri (3000 Kcal/Kg) yakıtı ihtiyaç vardır. Oysa, 1970 - 1975 yıllarında ısınma ve ısıtma amacı ile tüketilen yakıt miktarları dikkate alındığında kişi başına tüketilen ortalama yakıt miktarı 1970'de 710 kg. ve 1975'de 777 kg. olmuştur. Yani, tüketilen yakıt miktarı ısınmak için gerekli olan en az miktarın da altındadır. 1975 rakamlarına göre odun, kömür, tezek ile ısınmaya çalışan bir kişi gerekli olan en az yakıt miktarının ancak %72'sini sağlayabilmektedir. Başka bir deyişle, halk kitleleri ısınmak bir yana donmamaya çalışmaktadır. Petrolden elde edilen yani ithalata dayalı bir yakacak maddesi olan fuel-oil de ise durum tersine dönmektedir. Fuel oil ile ısınanlar bu gereksinimlerini %280 oranında karşılamaktadırlar. Ayrıca fuel oil ile ısınanlar diğer yakıtlarla ile ısınmaya çalışanlara oranla 3,9 kat daha fazla yakıt tüketmektedirler ve Türkiye ortalamasını kişi başına 77 kg. arttırmaktadırlar. Görülmüştür ki, nüfusun büyük çoğunluğu yani emekçi kitleler kömürün yanına yaklaşmak bir yana odunu, tezeği bile yeterli miktarda bulamamaktadırlar. Özellikle Doğu, İç Anadolu ve Trakya gibi soğuk bölgeler yakıt sıkıntısının en yoğun olduğu yerlerdir. 3 büyük kentteki durumun tespiti ise sorunu bütünüyle su yüzüne çıkartmaktadır. Bu illerde ilk bakışta yakacak gereksiniminin %95'inin karşılandığı görülmektedir. Gerçekte ise böylesine yüksek bir oranın ortaya çıkmasının nedeni fuel-oil tüketiminin 3 kentin ortalamasını 334 kg. arttırmasıdır. Yani büyük kentlerde yaşayan 8 milyona yakın nüfusun %90'ı diğer bölgelerde yaşayan halkla aynı koşullarda ısınmaya çalışmaktadır.

İhtiyacı karşılayacak nitelikte ve

miktarda yakıtın bulunamaması yakacak fiyatlarındaki önu alınmaz artışlarla birleştiğinde sorun bir kat daha ağırlaşmaktadır. Bu durumda kazançlı çıkanlar ise şüphesiz odunu, kömürü ateş pahasına satan karaborsacılarla, bu sorunu hasır altı ederek onlara bu olanağı sağlayanlar olmaktadır. 1969 verilerine göre 11 ilde (Ankara, İzmir, Diyarbakır, Antalya, Erzurum, Adana, Eskişehir, Ordu, Bursa, Samsun, İstanbul) yakıt giderleri incelendiğinde, düşük gelir düzeylerinde (Ayda 1000 TL. ve daha aşağısı için) kira ve beslenme giderlerinden sonra en büyük payın yakıtı ayrıldığı görülmektedir. 1969 yılından günümüze gelindiğinde yakıtı ayrılan oranın çok daha arttığı ortadadır. 1969 ve 1975 yılları arasında resmi odun fiyatlarındaki artış illere göre %263 ile %395 oranlarında bir artış göstermiştir. Örneğin Ankara'da 1969 yılında odunun kilosu 23 kuruşken 1976'da 90 kuruşa çıkmıştır. Ayrıca odunun, kömürün resmi fiyatların üstünde satıldığı yadsınamiyacak bir gerçektir. Aynı dönemde emekçi kitlelerin gelir düzeylerindeki artış ise odun, kömür vb. fiyatlarındaki artışların çok gerisinde kalmış, böylece zaten bulunması ayrı bir sorun olan yakacak iyice bulunmaz olmuştur. Tezeğin 1976 yılında tonu 250 TL. iken, geçtiğimiz yıl 750 TL. ye fırlamıştır.

Kömürde de durum hemen hemen aynıdır. Devlet kuruluşları tarafından sübvansiyonla maliyetinin altında fiyatlarla satılan kömürün büyük bir kısmı halkın eline karaborsa fiyattan geçmektedir. Örneğin Kömür Satış ve Tevzi Müessesinin örgütlenmediği illerde dağıtım en büyük mülki idare amiri eliyle yapılmaktadır. Valiliklerce seçilen kişiler tarafından çekilen o il'e ait kömür kontenjanı çoğunlukla daha bölgesine ulaşmadan çok yüksek fiyatlarla satılmaktadır. Özel sektör fiyatları ise fahiş denecek bir düzeydedir. Özel sektörün sattığı linyitler ısı değerleri gözönüne alındığında ithal mal

fuel oil den dahi pahalıya gelmektedir. Bugünkü koşullarda bir ton fuel-oilin ısı değerini ancak dört ton linyit karşılayabilmektedir. Yaklaşık olarak bir ton fuel oil in fiyatı 3000 TL. dir. Aynı miktar ısıyı verecek linyit ise özel satışlarda 6000 lira civarında bir parayla temin edilmektedir. Görülüyorki genel olarak emekçi halka hayatı yaşanmaz hale getiren pahallık, yakacak konusunda da, karaborsasıyla, kömür kuyruklarıyla soğuktan donmamaya çalışan insanların tezeği bile 750 TL. den almaya mecbur kalmasıyla karşımıza dikilmektedir.

Bir sonuca varmadan önce yazının başında devletin bu sorunu göz ardı ettiği konusundaki tespitimizi biraz daha açalım. Planlı dönemi yani 1960 lardan bu yana geçen dönemi incelediğimizde yakıt sorununu çözümü için siyasi iktidarlar tarafından hiçbir çaba gösterilmediği ortaya çıkmaktadır.

1., 2. ve 3. Planlar incelendiğinde yakacak konusuna sadece 1. planda yer verilmiş hedefler ve tedbirler tespit edilmiştir. 1. Plandaki ilke, odun, tezek vb. gibi yakacak tüketiminin ortadan kaldırılması ve yurdun enerji kaynaklarını en uygun yolda kullanarak enerji üretim maliyetini en aza indirmektir. Bu ilke ışığında yakıt cinsleri, fiyat ve yakma sistemlerinde en uygun ve en verimli koşulların sağlanması amaçlanmış ve yurdumuzdaki linyit yataklarının kapasite ve üretim niteliklerinin tespiti, yakıt tasarrufu sağlayacak sistemlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması vb. gibi tedbirler alınması planlanmıştır. 2. ve 3. planlarda ise özet olarak konuya genel hatlarıyla değinilmiş kamu sektörünün öncülüğünde en ekonomik şekilde yakıt kaynaklarının değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur.

Uygulama ise gösterilen hedeflerin tersine bir gelişim göstermiştir. Örneğin 1. Plan döneminde 1972 yılı için linyitin toplam tüketimdeki payının

%20 'ye yükseltilmesi öngörülmüştür. Oysa 1972 'deki gerçekleşme ancak %8,2 olmuştur. Bu sonucun doğmasına neden olan sebeplerin başında petrol tüketiminin ve dolaylı olarak fuel oil tüketiminin yaygınlaştırılarak linyit üretiminin sınırlandırılmış olmasıdır. Odun, tezek vb. yakacakların tüketiminin azaltılması gerektiği söylendiği halde bunun nasıl gerçekleştirileceği üzerinde hiç durulmamıştır. Örneğin toplam enerji kaynaklarının toplam enerji tüketim payları göz önüne alındığında (burada ısınma dışında kalan amaçlar için de tüketim söz konusudur) 1975'de 3. Plana göre odun ve tezeğin toplam tüketimdeki payı %24 olarak tespit edilmişken gerçekleşme %28,9 olmuştur. Odun ve tezeğin linyitle ikamesi düşünüldüğü halde linyit üretimi konusunda planlı bir çalışma yapılmamış ve üretimi büyük kısmı ısınma amacı dışında tüketilmiştir. Sonuç olarak halkın yakacak gereksinmesinin karşılanması için hiçbir planlı çalışma yapılmamış. hiçbir ciddi önlem düşünülmemiştir. Egemen güçler yani tekelci burjuvazi ve yandaşları halkın sırtından karlarına kar katmak için geniş emekçi kitlelerin sorunlarını sırtlarını çevirmişler, insanların en temel ihtiyaçlarından biri olan yakacağı bile bulunmaz hale getirmişlerdir. Karaborsanın, vurgunun, pahalılığın meşrulaştığı, faşist saldırıların azgınca sürdüğü bu dönemde yakacak sorunun da kaynağı egemen güçlerdir.

(*) Bu yazı Kimya Mühendisleri Odası Ankara Şubesi tarafından Aralık 1977'de hazırlanan Yakıt Sorunu adlı araştırmadan derlenmiştir.

MARKSİST KLASİKLERE YANLIŞ BAŞVURU ÜZERİNE

Türkiye’de kuramsal yazılarda olsun, siyasal polemiklerde olsun, ideolojik tartışmalarda olsun sık sık marksist klasiklere başvurulur. Ama bu başvurularda, Marksizm, içinde yaşadığımız «somut koşulların somut çözümlenmesi»nde, bu çözümlere uygun olarak yerine getireceğimiz devrimci görevlerin saptanmasında ve bu devrimci görevlerin gerçekleştirilmesinde bizim yolumuzu aydınlatan yaşayan canlı bir eylem kılavuzu olarak değil de, ya donmuş, dirimselliğini yitirmiş bir öğreti, bir dogma olarak ya da temel özellikleri değişe değişe biçimsizleşmiş, eleştireliliğini ve esas olarak devrimciliğini yitirmiş her biçime giren amorf bir kuramsal yapı olarak ele alınır.

Marksist öğretilere başvurularda en sık kullanılan yöntem alıntı yapmaktır. En çok kullanılan alıntı yapma yöntemi «Cımbızla çekip çıkarma» yöntemidir. Bu yöntemle, «yazar» büyük devrimcilerin yapıtı ya da yazılarından bir cümle ya da bir paragraf cımbızla çekip alır ve bunu kendi düşünce mantığına uygun olarak kendi yazısına monte eder. Alıntı yapılan cümle ya da paragraftaki düşünceleri söz konusu devrimci ustanın, hangi koşullarda (ne zaman, nerede, hangi amaca yönelik olarak.) hangi bağlamda söylediği tümüyle gözardı edilir. Bu yöntem sayesinde, bazen, alıntı yapılan devrimci ustaya, bütün yazısı ya da yapıtında savunduğu görüşün tam tersi bir düşünce pek kolayca maledilebilir. Aslında «yazarın» amacı göz önünde bulundurulduğunda bu yöntem «joker yöntemi» de denilebilir. Çünkü görüşlerini doğruluğundan kendi de şüphe duyan yazar, bilimsel olmayan görüşlerini açmak, bunlara «haklılık ve doğruluk kazandırmak» için devrimci ustaların sözlerini, iskambil oyunundaki joker kağıdının sahip olduğu bir işlevde kullanmaktadır. Bu-

na dense dense kumarbazlık denir. Üstelik bu yöntem sayesinde bir devrimci ustanın bir diğeriyle, hatta bir devrimci ustanın kendisi içinde yaşadığı bol bol kamtlayabiliriz. Bu yöntemine uygun olarak yapılan alıntıya, devrimci ustaların yapıtlarından birinden «ben bu görüşe katılmıyorum» diye bir tümce bulup (örneğin, Lenin’in «Sol Komünizm»inde) «ben bu görüşe katılmıyorum», «bunu da ben değil filanca usta söylüyor» diye yanıtlamak pek mümkündür. Yapılan yanıtlama, olayı biraz karikatürleştirmekle birlikte kullanılan yöntemin özündeki sakatlığı oldukça iyi göstermektedir.

Diğer bir yöntem de değişik ustalardan sayfalarca alıntı yapıp, bunları birer ikişer cümleyle birbirine bağlayıp Amerikayı yeniden keşfetme tavrıyla ortaya çıkarak birtakım «görüşler» ileri sürmektir. Yine ustaların metinlerinden kalkıp Orta Çağ yazar ve düşünürlerin Havva ile Ademin göbeği üzerine sürdürdükleri tartışmalara benzeyen, pratiğe hizmet etmeyen, önümüzdeki somut devrimci görevlerimize ışık tutmayan, halk ozanlarının karşılıklı atışmalarındaki gibi «al sana bir alıntı/al sana bu alıntıya karşı başka bir alıntı» anlayışıyla bilgiçlik gösterisinden başka bir şey olmayan «tartışmalar» sürdürmek mümkündür. Aslında bu Marksizm adına ve Marksizmin ustalarını kullanarak kendi kendini tatmin etmektir. Bütün bu yapıtlara dolayısıyla dense dense «entellektüel tatmin» denilebilir. (Doğal olarak burada pratikten ne anlaşıldığı oldukça önemlidir. Bazıları Orta Çağda Adem ile Havvanın göbeği üzerine sürdürülen polemikleri, Orta Çağ anıtlarını yapan, mabetlerini süsleyen ressam ve heykeltıraşları oldukça yakından ilgilendirdiğini belirterek bu «tartışmanın» «pratiğe» hizmet ettiğini pek ala öne sürebilir!)

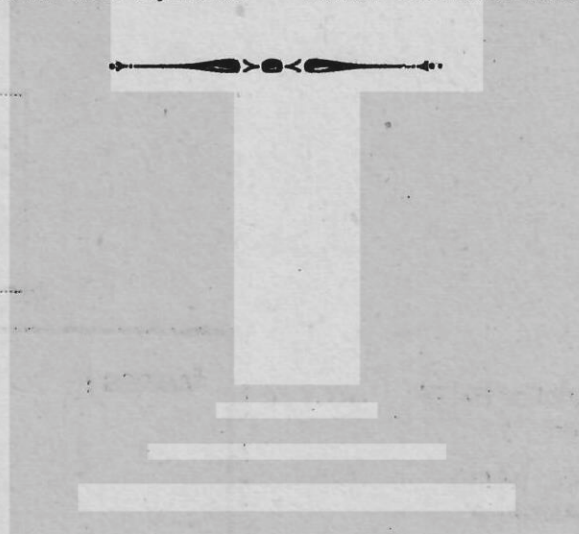
Bu konuda diğerk bir yanlış eğilim de, en basit, en yalın, en sıradan konularda bile ustalardan alıntı yapma hastalığıdır. Örneğin bu hastalığa tutulan bir kişinin, son ıspanak taban fiyatları üzerinde bir yazı yazmak sorunuyla karşı karşıya kaldığında, ilk yapacağı iş, kuşkusuz, Marx, Engels ve Lenin'de ıspanak taban fiyatları üzerine ne yazılmış olduğunu araştırmak olacaktır!

Sık sık görülen çarpıcı bir yanlış eğilim devrimci ustaların yaptıklarında ki deyim ve sözcükleri fetişleştirmek tir. Bu tür fetişçiler «insanlar sözcüklerle, kavramlarla düşünürler» genel doğrusu ile yanlışlıklarını örtbas etmektedirler. Ama gerçekte, onlar, sözcüklerle düşünmemektedirler, sözcükleri, kavramları düşünmektedirler. Ve böylece, yaşamın canlı pratiğini, çok yönlü, çok karmaşık, çok zengin gerçekliğini, esas olarak birer soyutlama

olan kavramların, sözcüklerin sınırlı kapsamları içine hapsedmektedirler. Onlar, yaşamı ve gerçekliği soyutlamalara feda etmektedirler.

Söz konusu soyutlamanın düzeyini, içinde yer aldığı kuramsal yapı içindeki işlevini ve yerini ve kuramsal yapının kendisinin niteliğini gözönünde bulundurmamaktan kaynaklanan kavram fetişizminin diğerk bir görünümü de kavramlara, sözcüklere işkence yapmaktır. Onlara kapsamadığı boyutlarda ve nitelikte, yazarının amaçlamadığı bir içerik vermektir.

Dünyayı filozoflar gibi sadece yorumlamak üzere değil, esas olarak dünyayı değiştirmek amacıyla olan devrimciler, bir başka deyişle, dünyayı değiştirmek üzere onu yorumlayan insanlar, herşeyden önce marksist klasiğe başvurmada gözlemlenen bu tür ve diğerk benzeri yanlış yöntemleri terketmek durumundadırlar.

TÜSTAV

TİB ARAŞTIRMASI No : 19

**TÜRKİYE EKONOMİSİNE YÖN VEREN
HOLDİNGLER**

A. Cumhur AYTULUN

168 Sayfa 15.— TL.

TİB ARAŞTIRMASI No: 12

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLER ve SORUNLARI

104 Sayfa 7.50 TL.

TİB ARAŞTIRMASI No : 18

EMPERYALİZMİN ÇUKUROVA'YA GİRİŞİ

Bülent VARLIK

88 Sayfa 10.— TL.

GÖN :

Tüm İktisatçılar Birliği
Aylık Bülteni

Karanfil Sok. 14/10
Kızılay - ANKARA

ADRES :

Fiyatı : 2.50 TL.